

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva ulica 13

DNEVNIKI FRANCA GROŠLJA IZ ČASA PRVE SVETOVNE VOJNE

Analiza dnevnikov za obdobje od 8. 7. 1917 do 23. 10. 1918

Gibanje znanost mladini
Raziskovalna naloga iz etnologije

Avtorici: **Eva Zarja Hrovat**, 6. a, in **Ana Renko**, 8. b

Mentorica: **Vilma Vrtačnik Merčun**, prof. geogr. in soc.

Domžale, marec 2015

KAZALO

	<i>Stran</i>
Povzetek	3
Zahvala	3
1 Uvod: cilji raziskave, metode dela, hipoteze.....	4
2 Prva svetovna vojna	5
3 Kdo je bil Franc Grošelj?	7
4 Življenje Franca Grošlja v času prve svetovne vojne	11
5 Analiza dnevnikov Franca Grošlja od 8. 7. 1917 do 23. 10. 1918.....	15
6 Materialna dediščina Franca Grošlja	32
7 Sklepne ugotovitve in preverjanje hipotez	33
8 Zaključek	38
9 Literatura in viri	39
10 Priloga: Slovar nemških in drugih težje razumljivih besed v dnevnikih Franca Grošlja	40

Slika na naslovni strani:

Franco Grošelj, sanitary IV. battalion 27. domestic infantry regiment, three stars on his collar indicate his rank of sergeant (Feldwebel), his uniform clearly shows he was a soldier or private. Excerpt from a group photo, which is kept in the Silva Grošelj collection.

POVZETEK

Ponudila se nama je priložnost, da sva raziskali dnevnik Franca Grošlja, sanitajca 27. domobranskega pehotnega polka v prvi svetovni vojni. Želeli sva ugotoviti, v katerih krajih je deloval v letih 1917–1918, kakšno je bilo njegovo delo ter druge zanimivosti. Primerjali sva kraje, zapisane v njegovem dnevniku, s kraji, ki so v uradnih zapisih delovanja 27. pešpolka in ugotovili, da se ujemajo od aprila 1918 dalje. Na začetku svoje vojaške službe je Franc Grošelj 38 dni delal v vojaški bolnišnici na Reki, nato 29 dni v Braunanu oz. v kraju Beško, v bližini takratne nemško-avstrijske meje (danes se kraj nahaja na jugovzhodu Poljske). Potem je bil premeščen v vojaško bolnišnico v Admont na Zgornjem Štajerskem, v kateri je delal skoraj štiri mesece (117 dni). Od 13. aprila 1918 dalje je bil najprej 10 dni v Moskali, nato skoraj pet mesecev (147 dni) oz. do konca vojne v Kavaliku pri Vidmu (Cavalicco pri Udinah). V teh letih je lahko občasno potoval z vlakom domov (razen iz Braunana). Večinoma je delal v barakarskih vojaških bolnišnicah, kjer je skrbel za vizite, za zdravljenje bolnikov in za previjanje ranjencev, za njihovo prehrano ter za čistočo in urejenost bolnikov in prostorov. Posebno v Braunanu so bile razmere zelo slabe, vojaki pa so zaradi bolezni vsakodnevno umirali. Poleg svojega medicinskega dela je nadziral vojake pri delu (pri zidanju, beljenju, čiščenju, sekanju drv in pri delu v vrtu). Bolnišnična hrana je bila enolična, z veliko mesa in brez svežega sadja in zelenjave. V Braunanu je hodil na delo h kmetom, da je pri njih dobil hrano. V Admontu, kjer je preživel zimo 1917/1918, so večkrat kradli drva, da so ogreli bolniške sobe. Iz dnevnikov je mogoče zaslediti, da so bile leta 1918 v okolici Kavalika hiše izropane, poslopja razbita, nikjer pa se ni dalo dobiti hrane. Ko je večkrat potoval domov v Ljubljano, je pogosto videl vlake, polne ranjencev. V dnevnikih omenja tudi zaključne boje pri reki Piavi; npr. 16. junija 1918 so v ofenzivi prišli 15 kilometrov čez reko Piavo, 17. junija 1918 pa so prišli celo čez Trevizo (pri Benetkah), kjer so imeli veliko ranjencev, zajeli pa so 10.000 ujetnikov. Grošljevi dnevnik se zaključijo 23. oktobra 1918, v času poslednjih bojev na italijanski fronti.

ZAHVALA

Odločilno vlogo za nastanek najine raziskovalne naloge je imela gospa Silva Grošelj, ki nama je prijazno odstopila gradivo v raziskovanje: tri dnevnik Franca Grošlja ter predmete, ki jih je imel med prvo svetovno vojno. Zahvaljujeva se tudi vsem, ki so nama pomagali pri prevajanju nemških in drugih, nama nerazumljivih besed. Predvsem so bili to mag. Marko Štepec, muzejski svetovalec in vodja kustosov v ljubljanskem Muzeju novejših zgodovine, Teja Gostinčar, profesorica nemščine na Osnovni šoli Rodica Domžale in mag. Zora Torkar, direktorica Medobčinskega muzeja Kamnik. Hvala tudi najini mentorici, ki je večji del dnevnikov pretipkala, da nama je delo hitreje steklo. Brez njene pomoči zaradi obilice gradiva svojega dela ne bi pravočasno dokončali.

1 UVOD

V soboto, 4. 10. 2014, sva v Menačnikovi domačiji v Domžalah obiskali *razstavo Težko vojno slovo od zvonov*. Po razstavi o prvi svetovni vojni nas je vodil gospod Klemenc iz Kulturno-zgodovinskega društva Triglav iz Kamnika. Tam sva spoznali gospo Silvo Grošelj, ki je s seboj prinesla zelo zanimiv dnevnik. To je bil dnevnik sanitejca Franca Grošlja, ki je bil dedek njenega moža. Gospo Silvo Grošelj sva prosili, da nama omogoči fotografiranje Grošljevih dnevnikov, da bi jih raziskali. Nad najino idejo je bila navdušena in je z veseljem privolila.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) razlaga, da je sanitejc »*pripadnik vojaške zdravstvene enote*«. ¹

CILJI RAZISKAVE:

Osrednji cilj raziskovalne naloge je bil ugotoviti, kako je živel sanitejc Franc Grošelj med prvo svetovno vojno:

- v katerih krajih je deloval,
- kakšno je bilo njegovo delo,
- katere pomembne zgodovinske dogodke iz časa vojne je zapisal v svoje dnevnike,
- kako so se prehranjevali v bolnicah med prvo svetovno vojno,
- kako je vzdrževal stike z domačimi,
- kaj je počel v prostem času in druge zanimivosti.

METODE DELA:

Raziskovanje je potekalo po naslednjem zaporedju:

- obisk vodenega ogleda razstave o prvi svetovni vojni v Menačnikovi domačiji v Domžalah 4. 10. 2014,
- fotografiranje zvezkov in materialnih virov iz zapuščine sanitejca Franca Grošlja,
- oblikovanje ciljev raziskovalne naloge in pisanje hipotez,
- analiza dnevnikov Franca Grošlja,
- intervju s sorodniki Franca Grošlja,
- poslušanje predavanja o Mirku Plehanu, slovenskem pilotu v veliki vojni, ki je bilo 11. 2. 2015 v Maistrovi hiši v Kamniku,
- oblikovanje ugotovitev raziskovalne naloge.

HIPOTEZE:

Pred raziskovanjem sva predvidevali naslednje:

- Deloval je v krajih na Slovenskem in Hrvaškem,
- Bil je sanitejc in je delal v vojaških bolnicah. Prisoten je bil pri vizitah, ranjenim vojakom je verjetno tudi stregel hrano.
- V svoje dnevniške zapise je verjetno zapisal tudi pomembne zgodovinske dogodke: bombardiranja, bitke, hujše poškodbe, nove metode zdravljenja ranjencev, skrivališča, napade sovražnikov...

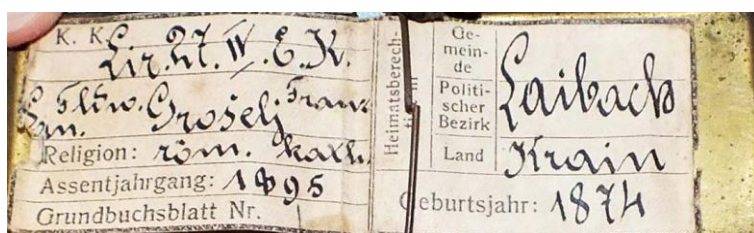
¹ sanitejec SSKJ, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=sanitejc&hs=1, 16. 12. 2014.

- V vojaških bolnišnicah so imeli enolično in skromno hrano.
- Z domačimi se je verjetno dopisoval, občasno pa jih je tudi obiskal, saj niso bili daleč.
- Vsak dan je imel tudi nekaj prostega časa, ki ga je izrabil za kopanje (če je bil ob morju), sprehajanje, pisanje pisem, druženje z ostalimi vojaki, počitek in mogoče za skromne zabave ob zmagah.

2 PRVA SVETOVNA VOJNA

Slovenski vojaki pod Avstro-Ogrsko

»Slovenske dežele so bile leta 1914 del velike avstro-ogrske monarhije. Avstro-ogrska vojska je bila sestavljena iz številnih narodov. Bila je prava mešanica Nemcev, Madžarov, Čehov, Slovakov, Hrvatov, Bosancev in Slovencev. Tako ni bilo nobenega popolnoma slovenskega polka. Ko se je začela vojna, so bili Slovenci v zelo težkem položaju. Niso je ne želeli, ne začeli in niso mogli z njo nič pridobiti. Toda zmaga antante je grozila z razkosanjem slovenskega narodnostnega ozemlja in ga tako naredila še bolj nemočnega. Največji del Slovenije je spadal pod **tretji korpus** avstro-ogrske armade, ki je imel sedež v Gradcu. V tem korpusu je bil delež Slovencev največji, kar 3/5 vojakov. /.../ Na začetku vojne so bili vsi slovenski **polki** poslani **na rusko fronto**. Pomladi 1915 so bili ti polki premeščeni **na soško fronto**, kjer so se potem naslednji dve leti vojskovali z močnejšo italijansko vojsko. Na soški fronti so slovenski vojaki veljali za boljše, saj so se borili za svoj dom. **Slovenski polki** v okviru avstro-ogrske vojske so igrali pomembno vlogo v zgodovini slovenskega naroda. Iz teh polkov so novembra 1918 nastali elementi nove slovenske vojske, ki se je borila proti Avstrijcem za slovensko severno mejo. V letu 1920 so bili ti polki sprejeti v vojsko kraljevine Slovencev, Hrvatov in Srbov.«²

Slika 1: Vojaški evidenčni obesek s podatki o naredniku (Fldw) Franzu Grošlju, rojenemu leta 1874: LIR 27, IV. E. K., hrani Silva Grošelj.

Iz identifikacijskega obeska je razvidno, da je bil Franc Grošelj razporejen v 27. domobranski pehotni polk (LIR). Kot sanitejc je bil v prvih bojnih vrstah malo časa, kljub temu pa domnevava, da je sledil svojemu 27. domobranskemu pehotnemu polku. V zborniku *Slovenci + prva svetovna vojna* (Tomaž Budkovič)³ sva natančno prebrali poglavje o delovanju 27. domobranskega pehotnega polka, pa tudi v knjigi Janeza J. Švajncerja *Svetovna vojna 1914 – 1918, Slovenci v avstro-ogrski armadi*. Glavne mejnike povzemava v spodnji preglednici.

27. DOMOBRANSKI PEHOTNI POLK / 2. GORSKI STRELSKI POLK

(K. k. Landwehrinfanterieregiment Laibach Nr. 27 / K. k. Gebirgschützenregiment Nr. 2)

² Soška fronta 1915–1917, <http://vojni-muzej-solkan.com/solkan/soska-fronta>, 18. 12. 2014.

³ Tomaž Budkovič: 2. gorski strelski polk, zbornik *Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918*, Ljubljana, Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2010, str. 28–29.

Polk je imel 4 bataljone in 2 strojnična oddelka.⁴

Obdobje	Dogajanje
15. 8. 1914	Polk se odpelje na fronto v Galicijo – na bojišče proti Rusom.
26. 8. 1914	Napad na Ruse pri Przemyslanih. Napad je bil zavržen, polk se je umikal s hudimi izgubami, zbiral se je pri Lvovu. Umaknil se je v Krpate. Pomembnejši kraji na tej bojni poti so bili: Grodek, Przemysl, Sán, Wisloko, Bialo, Nowo Miasto, v Krpatih pa Zborov.
December 1914	Polk imel po boju pri Wisloki blizu Jaslowa samo še okoli 500 mož, po zimski v Krpatih pa 300.
Maj 1915	Po nemškem prodoru pri Gorlicah je napredoval do Dnjestra.
6. 5. 1915	Odpeljal se je iz Ljubljane na soško fronto . Najprej je zasedel položaje na Tolminskem od Volč do Kozaršč in Mengore (Sv. Marija), od tam pa je bil premeščen na Doberdob. V prvi soški bitki je branil položaje med Zagrajem in Gradiško.
Julij 1915	Tudi v drugi soški bitki je bil na Doberdobu, boril se je pri Sv. Martinu in na Sv. Mihaelu.
30. 8. 1915	Bataljon se je odpeljal na Koroško in se tam sešel s polkom z ruskega bojišča.
September 1915	Polk se je odpeljal na italijansko bojišče . Na soški fronti je bil že njegov 9. pohodni bataljon.
Druga polovica septembra 1915	1. bataljon je zasedel položaje na Rombonu, 2. na Šmohorju in 3. bataljon na Velikem Lamežu, 13. stotinja je bila v Bovški trdnjavi Kluže. Na teh postojankah je polk ostal do pomladi 1916, velikih bojov ni bilo, pogosti so bili manjši spopadi.
26. 3. 1916	Polk se je v Ratečah vkrcal na vlak za Tirolsko kot okrepitev za veliko ofenzivo.
15. 5. 1916	1. bataljon je imel na Monte Cengio zmagovit boj na nož z italijansko brigado Forli, neuspešen je bil napad na Monte Páu, čeprav z velikimi žrtvami.
24. 6. 1916	Zaradi ruske ofenzive je moral znova na vlak in v Galicijo . Julija in avgusta se je bojeval z Rusi, konec avgusta pa se je vrnil na soško bojišče . Najprej je bil v rezervi VII. korpusa na Trnovski planoti.
9. do 12. 10. 1916	2. bataljon je v 8. soški bitki izgubil tretjino vseh ljudi, ko je zavračal italijanske napade med Lokvico in Volkovnjakom. 3. bataljon je napadal pri Hudemu Logu.
Oktober 1916	Konec oktobra je bil polk v Komnu, 20. oktobra v Kostanjevici , od tam pa je odšel na položaje k Hudemu Logu na črto Sela–Hudi Log–Opatje selo. Na teh položajih je prebil 9. soško bitko od 29. oktobra do 5. novembra 1916. Zadnji dan oktobra je zavrnil hud napad italijanske pehote, najhuje je bilo 1. novembra, ko je bila 10. stotinja obkoljena in jo je rešila 12. stotinja.
5. 10. 1916	Polk se je vrnil v Komen.
14. 12. 1916	Zasedel je položaje na Fajtem hribu.
2. polovica januarja 1917	Bil je v Rihenberku.
Februar 1917	Bil je spet na Fajtem hribu.
Marec 1917	Bil je na oddihu v Hruševnici in Koprivi.
12. 5. do 5. 6. 1917	Med 10. soško bitko je bil v rezervi.
4. do 11. 9. 1917	V 11. soški bitki je z nekaterimi drugimi enotami branil Sv. Gabrijel.
28. oktober 1917	Polk je po prodoru pri Kobaridu odšel za umikajočimi se Italijani.
13. 11. 1917	Dosegel je reko Piavo . Nekaj časa je bil v zaledju, decembra spet pri reki Piavi.
Pomlad 1918	V kraju Romans jih je obiskal cesar Karel. Polk je bil premeščen v Codroipo v zaledju fronte na Piavi. Med divizijsko vajo ob Tagliamentu,

⁴ Janez J. Švajncar: Svetovna vojna 1914 – 1918, Slovenci v avstro-ogrski armadi, Maribor, Pokrajinski muzej, 1988, str. 41.

	opazoval jo je cesar Karel, je proti cesarju padlo več ostrih strel, zato je bil polk razorožen . Orožje mu je bilo vrnjeno dve uri pred odhodom na Piavo.
Junij 1918	V junijski ofenzivi je polk napadal v smeri Trevisa. Po neuspehu ofenzive se je umaknil nazaj čez reko Piavo.
25. 10. 1918	Polk se je v Codroipu uprl pred odhodom na bojišče. V upor je bilo 7 padlih, 16 ranjenih in 200 zaprtih, ves polk je bil razorožen.
29. 10. 1918	Ko mu je bilo vrnjeno orožje in bi moral znova na fronto, se je dokončno uprl in se pod vodstvom svojih oficirjev odpravil nazaj proti domovini. V Gorici se je preimenoval v Jugoslovanski gorski strelski polk št. 2 in je prisegel narodnemu svetu. Prijazno je sprejel Italijane, ti pa so ga iz Gorice izgnali in zasegli ves vojni material, ki ga je polk zbral ob razoroževanju umikajočih se avstrijskih enot. Iz slovenskega jedra 2. gorskega strelskega polka je v Ljubljani nastal Slovenski planinski polk , ki se je bojeval za slovensko severno mejo.

3 KDO JE BIL FRANC GROŠELJ?

Podatki iz Grošljevih dokumentov:

Priimek in ime: Fdwv. Grošelj Franz (narednik - Feldwebel)

Domorodne skupnosti: Državni bez. polk 27 (LIR. 27. IV. E. K.) – 27. domobranski pehotni polk/2. gorski strelski polk

Leto rojstva: **1874**

Dopisnica z dne 13. 8. 1914, odposlana iz Gorice na naslov: Marija Grošelj, Ljubljana, Salendrova ulica (To je bil očitno naslov bivališča njegove družine v času prve svetovne vojne).

Slika 2: Legitimacija iz leta 1917. Pripadal je 27. domobranskemu pehotnemu polku, ki je imel sedež v Ljubljani.

Povzetek intervjuja s Sonjo Grošelj

Naša sogovornica 20. novembra 2014 je bila ga. Silva Grošelj, žena Grošljevega vnuka Vita (Svetovita) Grošlja. Ona je bila tudi tista, ki je prišla na odprto domžalske razstave o prvi svetovni vojni, kjer smo se srečali, in ki je po ogledu razstave povedala, da hrani dnevniške zapise vojaka Franca Grošlja.

Slika 3: Franc Grošelj sedi na tleh, spredaj desno. Med vojaki je devet takšnih kot Franc Grošelj, ki imajo na ovratnikih po tri zvezdice, kar pomeni, da so naredniki ali četovodje. Nekateri imajo na prsih pripeta priznanja, v rokah pa orožje, npr. Franc Grošelj sabljo ali bajonet. Kraj in datum ni znan. Fotografijo hrani Silva Grošelj.

Sorodstvena povezanost:

1. V kakšnem sorodstvu ste bili s Francem Grošljem?

Moj mož Svetovit (Vito) Grošelj je sin Staneta Grošlja, ki je bil sin Franca Grošlja, torej je bil Franc Grošelj možev dedek. Moževa mama, žena Staneta Grošlja, je bila Angela Grošelj. V družini dedka Franca Grošlja so bili njegova žena Marija Grošelj in trije otroci: **Rafael, Ana in Stane**. Rafael je bil po poklicu pismonoša, umrl pa je v prometni nesreči, saj ga je povozil prvi avtomobil v Ljubljani. Imel je dve hčeri. Ana je imela sina in hčerko. Živela je v različnih mestih, v Ljubljani, v Zagrebu, na stara leta pa v avstrijskem Gradcu. Stane Grošelj je imel samo enega sina, mojega moža. Družina Franca Grošlja je živela v Ljubljani. Vedno so bili lastniki stanovanja, nikoli niso imeli svoje hiše.

2. Kako se vaš mož spominja svojega dedka? Kaj mu je dedek pripovedoval?

Dedek o vojni ni hotel govoriti. Imel pa je prijatelja iz Prul, soborca iz vojne, s katerim sta se večkrat srečala, ker ga je dedek med vojno rešil in mu pomagal, da je ozdravel. Ta prijatelj mu je bil za to zelo hvaležen, zato sta se po vojni večkrat srečala. Njegovega imena ne vemo. Mož ga je samo enkrat videl, ker dedka ni obiskoval na njegovem domu, ampak sta se srečevala izven doma.

Življenjska zgodba Franca Grošlja

3. Kdaj in kje se je dedek rodil?

Dedek Franc Grošelj je bil Ljubljčan, rodil se je leta 1874, umrl pa je leta 1953. Ves čas je prebival v Ljubljani, so se pa dvakrat selili. Najprej so živeli na Gosposvetski cesti med Ajdovščino in hotelom Lev, potem pa so se preselili v stanovanje na Karlovško cesto, na drugi strani ljubljanskega tunela.

Na dopisnici, ki jo je med vojno pisal svoji ženi, je bil naslov Salendrova ulica. Možno je, da so živeli še kje drugje ali pa se je ulica preimenovala. Moj mož se ne spomni, da bi dedek imel kakšnega brata ali drugo sorodstvo, saj nikoli ni imel nobenih obiskov sorodnikov. Ne

vemo ali je bil sam in ali je zgodaj ostal brez staršev.. Dedek je imel zelo rad svojo ženo Marijo, ki je bila rojena v Gomiščah, samo z njo je vedno govoril. Bil je orožnik ali žandar, danes bi mu rekli policist, iz česar se lahko sklepa, da je bil verjetno šolan človek. Gotovo je imel določeno izobrazbo, saj je kar lepo pisal. Njegovo ženo so vnuki imenovali Taka (namesto babica), mož pa jo je klical M (polglasnik in M). Bila je precej samosvoja, a bila je »gazda« pri hiši. Živel so skupaj z družino sina Staneta, se pravi dedek in babica, pa možev oče in mama ter njun sin, moj mož. Možev oče je bil najmlajši sin, teta Ana se je odselila, brat Rafael pa je bil že pokojni.

4. Kako je potekalo njegovo življenje do 1. svetovne vojne?

O tem ne vemo ničesar. Spomnim se samo, da smo doma našli šuštersko oz. čevlarsko orodje, zato sklepamo, da je bil njegov oče čevljar. Našli smo veliko različnega orodja in materiala za izdelavo čevljev. Moj mož o tem ne ve ničesar.

5. Od česa so živeli?

Dedek je imel verjetno kar dobro plačo, ker je bil višji stražmojster⁵. Pred nekaj leti je mož poslušal oddajo *Na današnji dan* in je bil prav presenečen, ko je slišal novico: »Višji stražmojster Franc Grošelj je na današnji dan leta ... ujel lopova ...« Čisto slučajno je to slišal. Dedek je povedal tudi, da je v tistih časih stražnik vedno stal celo noč na Tromostovju. Če je bilo kaj narobe, so ljudje prišli tja, ker telefonov še ni bilo. Dedek je imel črno uniformo. Mož se spomni tudi, da so imeli doma usnjeno torbo iz časa vojne, v kateri je dedek s seboj nosil sanitetni material.

Prva svetovna vojna

1. Ali veste, kdaj je bil mobiliziran in kje se je med vojno nahajal, kaj je delal?

Vemo, da je bil v tem času tudi na ruski fronti. Kdaj so ga mobilizirali, ne vemo. Starši so možu razlagali, da je dedek med vojno večkrat prihajal domov. Dedek je prišel domov, da je družini priskrbel kurjavo. Verjetno so pobirali tudi poljščine, npr. pomagali so pobirati krompir, da so preživeli.

2. Kako so se preživljali domači, ko je bil Franc Grošelj v vojni?

Taka (babica) je bila ves čas doma z otroki. Verjetno so živeli zelo težko. (Opomba: V začetku vojne je bil Franc Grošelj star 40 let, sinova Rafael 10 let, Stane pa 6 let.) Ker so bili otroci stari okoli 10 let, niso mogli dosti pomagati doma. Mogoče so takšne družine od države dobile podporo, da so preživele. Moj mož se ne spominja, da bi mu oče kdaj razlagal o tem, da bi bili lačni.. Verjetno pa so živeli zelo skromno. Velikokrat je povedal, da je imela Taka eno žlico iz nekega svetlega materiala, več kot polovico jo je manjkalo, tako je bila obrabljena. A ona je vedno jedla samo s tisto žlico, če je ni bilo, pa ni jedla.

3. Ali je dedek veliko pisal domov, kakšne stike je imel z domačimi med vojno?

Mislim, da je veliko pisal, ker je bil zelo navezan na ženo, a se tista pošta ni ohranila. Ogromno je pisal, verjetno tudi po službeni dolžnosti, mogoče pa je dnevnik tudi moral pisati. Zdi se mi, da on ni bil samo sanitejc, da je moral pregledovati tudi hrano, zato je zapisoval, kaj so jedli. Moj mož se spomni, da je to enkrat omenil. Nadziral je, kaj kuhajo. Moral je biti kar sposoben za tiste čase. Kot višji stražmojster je moral imeti tudi ustrezno izobrazbo.

4. Kako pogosto je med vojno obiskal dom, saj fronte niso bile prav daleč?

Verjetno vsako leto, pred zimo, ne vem, ali pa poleti, ko je pisal. Tega ne vemo.

5. Kako se je dedek spominjal vojne? Kaj mu je bilo med vojno najhujše?

Nič ni govoril o vojni, to se mož zelo dobro spomni. Včasih ga je njegov sin spraševal o vojni, a nikoli ni hotel govoriti o njej. Izgleda, da je bilo tako hudo, da ga je to tako pretreslo, da ni hotel obujati spominov. Nikoli ni ničesar povedal. Sin Stane, možev oče, ga je včasih

⁵ Strážmójster: v stari Avstriji *podoficirski čin ali nosilec tega čina*; // *tak čin ali nosilec tega čina v organu za javno in državno varnost*: ni bil stražmojster, ampak navaden stražnik / orožniški, policijski stražmojster, vir: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=stra%C5%BEmojster&hs=1, 16. 12. 2014.

kaj vprašal, pa je vedno rekel, da o tem ne bo govoril. Verjetno pa je o tem govoril s svojim prijateljem, ker sta oba doživela grozote vojne.

Življenje po prvi svetovni vojni

6. Ali se je po vojni vključil v kakšno veteransko društvo vojakov?

Nič ne vemo o tem. Ko sem moža spraševala, je rekel, da se niti ne spomni, da bi še hodil v službo. Ko je prišel iz vojne, je vseeno moral še malo delati. Spraševala sem ga, če je bil kdaj ranjen. Rekel je, da se ne spomni, da bi imel kaj hujšega, ni bil ranjen. On je bil kot sanitejc nekoliko za bojno črto, ker je pomagal ranjencem. Imel je zdravniški pribor. Spominjam se, da so imeli pri njih še neke igle. Slučajno so enkrat nekaj iskali, pa so igle padle ven. Bile so v platno zavite, razporejene po nekih predalčkih. Ko je tašča umrla, so se selili. Takrat sem vse to gradivo slučajno »ujela« in ga spravila.

7. Ali se je srečeval tudi z drugimi ljudmi, ki jih je poznal iz časa vojne?

S prijateljem iz Prul se je srečaval in samo z njim. Enkrat sta se oba zelo napila, takrat je bila zelo huda nanj.

8. Kako ga je vojna spremenila? Ali je imel kakšne psihične težave zaradi vojne?

Menim, da je bil zato zelo zadržan. Dedek tudi ni imel navade, da bi vnuka kaj dosti pestoval.

9. Kako je potekalo njegovo življenje po 1. svetovni vojni, ko je bil star 44 pa do 79 let, kolikor jih je dočakal?

Potekalo je brez posebnosti. Vsi otroci so bili kasneje po službah. Tudi otroci so bili za tisti čas kar dobro izobraženi. Ana je bila trgovka, starejši sin Rafael je bil poštar, možev oče Stane pa strojni inženir. Dedek je svojim otrokom omogočil dobro izobrazbo verjetno tudi zato, ker je bil sam izobražen. Živel so normalno življenje. Možev oče je z družino, z dedkom in babico živel na Karlovški cesti.

Koliko vnukov je imel Franc Grošelj?

Moj mož je edinec. Stanetov brat Rafael je imel dve hčerki, sestra Ana pa hčerko Cico in sina Jožeta. (Opomba: Franc Grošelj je imel torej pet vnukov.) Sestra Ana je pokopana v Gradcu v Avstriji, ker se je njena hčerka Cica poročila z Avstrijcem in mamozela s seboj, sin Jože pa je živel in umrl na Poljskem. Ana je prej živela nekaj časa v Ljubljani, potem pa z družino v Zagrebu. Ostalih nisem poznala, samo Anino hčerko Cico in njenega moža.

10. Zakaj je dedek leta 1953 umrl in kje je pokopan?

Dedek je umrl v Ljubljani naravne smrti, od starosti. Vsi njegovi so pokopani na Žalah. Njihov grob se nahaja nekje na sredini Žal (Žale pa so tako ogromne, da težko povem, kje).

11. Kaj veste o predmetih, ki so se ohranili?

To so razne medalje, priznanja. Ne vem, ali je ta priznanja dobil že prej kot stražmojster (priznanja s podobo cesarja Franca Jožefa). Na vojaški uniformi je bila planika. Bil je v 27. pehotnem pešpolku, v katerem je bilo največ Slovencev.

12. Kateri na sliki je Franc Grošelj? Kje je bila slika posneta in kdaj?

Na sliki je označen s križcem, v prvi vrsti na desni strani. Kje in kdaj je bila slika posneta, zadaj na sliki ni zapisano. Zagotovo pa je bila posneta v času vojne, ker se po vojni niso več srečali. Na sliki so trije sanitejci, vsi drugi so vojaki. Dedek je bil srednje velike postave z gostimi svetlimi lasmi. Žal se ni ohranila nobena njegova slika, razen ta iz časa prve svetovne vojne.

Hvala za pogovor!

Na nagrobni plošči družine Grošelj so naslednji podatki:

- Franco Grošelj, 1874–1953, ob začetku vojne 40 let, doživel 79 let
- Marija, žena Franca Grošlja, 1871–1952, ob začetku vojne 43 let, doživela 81 let
- Rafael, sin Franca Grošlja, 1904–1940, ob začetku vojne 10 let, doživel 36 let
- Stane, sin Franca Grošlja, 1908–1972, ob začetku vojne 6 let, doživel 64 let

- Angela, žena Staneta Grošlja 1914–1992, ob začetku vojne 0 let, doživela 78 let

Glede na te in glede na pogovor z gospo Silvo Grošelj sva izdelali naslednjo preglednico:

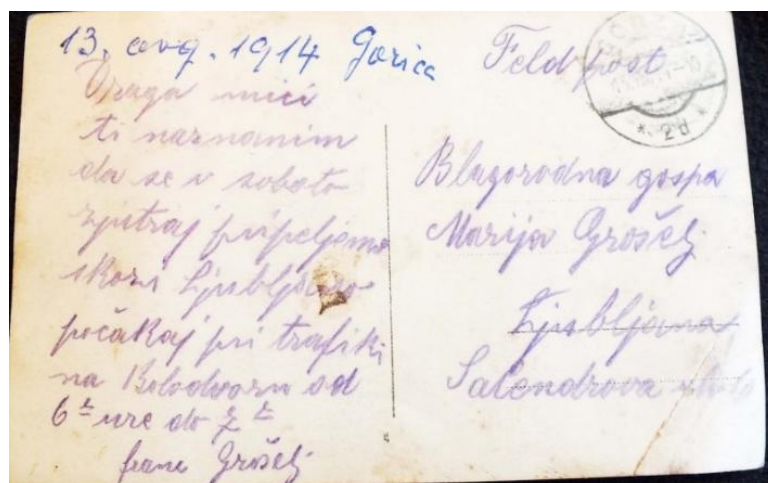
		FRANC GROŠELJ 1874–1953	MARIJA GROŠELJ 1871–1952		
RAFAEL GROŠELJ, sin, 1904–1940		ANA, hči (ni podatkov)		STANE GROŠELJ, sin 1908–1972	ANGELA GROŠELJ, žena 1914–1992
hčerka ...	sin ...	JOŽE, sin	CICA, hči	VITO, sin	SILVA, žena

Iz dnevnikov sva izvedeli, da je imel Franc Grošelj brata, ki ga je med vojno včasih tudi obiskal, ko je prišel na kratek dopust domov, v Ljubljano (npr. 5. 3. 1916).

4 ŽIVLJENJE FRANCA GROŠLJA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE (1914–1918)

Obdobje od začetka prve svetovne vojne do 19. oktobra 1915

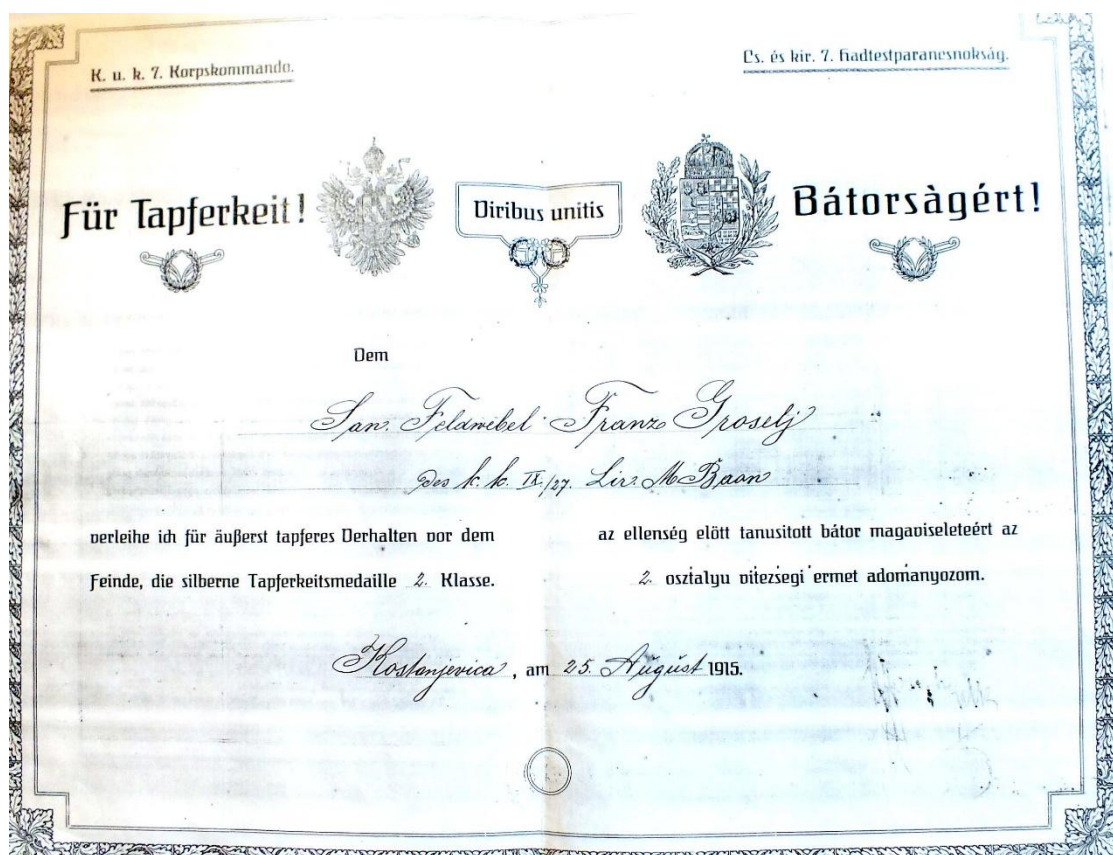
Dnevnik Franca Grošlja za obdobje od začetka prve svetovne vojne (po mobilizaciji 27. julija 1914) do oktobra 1915 ni ohranjen. Glede na literaturo, naj bi se 27. pešpolk v tem obdobju bojeval v **Galiciji**, v okolici Stryja, kamor je prispel **avgusta 1914**. 13. avgusta 1914 je Franc Grošelj iz Gorice poslal dopisnico svoji ženi Mariji z naslednjo vsebino: »Draga Mici, ti naznamim, da se v soboto zjutraj pripeljemo skozi Ljubljano, počakaj pri trafiki na kolodvoru od 6h ure do 7 ure. Franc Grošelj.«

Slika 4: Dopisnica Franca Grošlje z dne 13. avgusta 1914, hrani Silva Grošelj.

Navedbe na dopisnici se skladajo s podatki o gibanju 27. pehotnega polka, ki naj bi se na rusko bojišče odpeljal iz Ljubljane **15. avgusta 1914**. Sklepava, da je bil Franc Grošelj v obdobju od avgusta 1914 do maja 1915 v Galiciji na ruskem bojišču.

6. maja 1915 se je njegov polk odpeljal iz Ljubljane na soško fronto. Iz tega obdobja je ohranjeno **priznanje za hrabrost v vojni**, ki ga je Franc Grošelj prejel 25. avgusta 1915 v Kostanjevici. Ovrednoteno je bilo **s srebrno medaljo 2. razreda**. Kaj ta nagrada pomeni, je pojasnjeno na drugi strani priznanja.

Slika 5: Priznanje Francu Grošlju za hrabrost z dne 25. 8. 1915, ki je bilo ovrednoteno s srebrno medaljo 2. razreda in z mesečno denarno nagrado, hrani Silva Grošelj.

Na hrbtne strani priznanja je v nemščini naslednji zapis: »Namenjeno lastniku medalje za hrabrost: za zlato medaljo mu pripada mesečno 30 kron, za srebrno 1. razreda 15 kron mesečno in za srebrno medaljo 2. razreda 7 kron in 50 helerjev in sicer vsak mesec, v katerem je bila medalja dodeljena v naprej. Sklicevanje na prejemanje nagrade se konča z mesecem, ko prejemnik nagrade umre ali je kazensko obsojen, glede na predpisan zakon o prejemanju nagrad za hrabrost.

Med postopkom sodne kazni ali preiskovalnega zapora je možno sklicevanje na prejemanje dodatkov, vezanih na medaljo. Možnost naknadnega sklicevanja, v kolikor je prejemnik krivde oproščen oz. je sklep pravnomočen. Za umrlim prejemnikom nagrade lahko še naprej te dedujejo njegovi nasledniki.

Primer: Desetniku se podeljuje medalja za hrabrost 19. januarja 1915. Dodatek za mesec januar 1915 prejme takoj, 1. februarja pa v naprej za tekoči mesec. 15. marca je sodno pregledan, zato v aprilu ne prejme dodatka. 25. aprila je preiskava končana, obsojenec je nedolžen, zato se mu dodatek za april takoj izplača. Medalja za hrabrost gre po smrti prejemnika nazaj njegovim dedičem.«⁶

Poleg priznanja za hrabrost je Franc Grošelj dobil in hranil še nekaj medalj in brošk.

⁶ Srebrna medalja 2. razreda za hrabrost, prevod Teja Gostinčar, profesorica nemščine na OŠ Rodica.

Slika 6: Vojaška zaslužna medalja Franca Grošlja, »znana kot signum laudis; na traku hrabrostne medalje, običajno prvo odlikovanje oficirjev na bojišču.«⁷

Slika 7: Franc Grošelj je nosil tudi planiko, kovinski znak vojakov 2. gorskega strelskega polka, kakor se je preimenoval 27. domobranski pehotni polk.

Sl. 8: Karlov križec, železni zaslužni križec, od leta 1916 dalje odlikovanje za zasluge na bojišču, vendar ne za hrabrost.

Sl. 9: Križec z zlatim osredjem in rimsko VI, verjetno križec za večletno službo.

Sl. 10: Križec z letnico 1916. To je edino leto, ki ga je Franc Grošelj preživel na soški fronti.

Slika 11: Franc Grošelj je verjetno nosil tudi srebrno značko z napisom Franc Jos. I. in s podobo cesarja.

Obdobje od 20. oktobra 1915 do 12. aprila 1916

Najstarejši ohranjeni dnevniški zapisi Franca Grošlja se nanašajo na obdobje od 20. oktobra 1915 do 12. aprila 1916. V tem obdobju (od 22. 10. 1915 do 19. 11. 1915) je en mesec delal v vojaški bolnici v Lipiku (verjetno v Slavoniji), nato pa je bil premeščen v vojaško bolnico v Admontu na Zgornjem Štajerskem. Tam je delal od 21. novembra 1915 do 16. januarja 1916. V dnevih do 17. januarja do 8. februarja 1916 so se vozili z vlakom po Avstriji (Dunaj) in Ogrski (Budimpešta, Peč) proti bojišču v Galiciji. V Stanislau so prispeli 8. februarja 1916, nato je bil Franc Grošelj dodeljen vojaški bolnici v Vočenicah. 23. februarja 1916 so odkorakali iz Vočenic na kolodvor ter se odpeljali neznano kam. Izkazalo se je, da so se preko Ogrske (Miškolc – Budimpešta – Gradec – Zagreb) odpeljali v zaledje soškega bojišča. 28. februarja 1916 so se nastanili na Črnem Vrhu nad Idrijo, kjer je Grošelj skrbel za bolnike (marode) do 5. aprila 1916. Tega dne so odkorakali s Črnega Vrha proti Colu v Vipavsko dolino (Ajdovščina – Vrtovin – Šempas) in se nastanili v Vojaču. Dnevniški zapisi so ohranjeni do 12. aprila 1916. Za vmesno obdobje (od 12. 4. do 4. 6. 1916) ni dnevniških zapisov, tako da ne vemo, kaj se je z Grošljem takrat dogajalo.

Obdobje od 4. junija 1916 do 8. julija 1917

V drugem zvezku ohranjenih dnevniških zapisov je zajeto obdobje od junija do avgusta 1916, ko se je polk zadrževal na Kalvariji Podgora pri Gorici (4. 6. do 10. 6. 1916), nato pa se je premaknil na Kras (v Vojšćici je bil od 13. 6. do 18. 6. 1916) in v okolici Tržiča pri Trstu (Grošelj ga imenuje po italijansko Monfalkone). V tem času je bil priča hudim artilerijskim in

⁷ Janez J. Švajncar: Svetovna vojna 1914 – 1918, Slovenci v avstro-ogrski armadi, Maribor, Pokrajinski muzej, 1988.

letalskim bojem z Italijani. Dnevniške zapise iz obdobja od 4. junija do 24. avgusta 1916 sta natančno analizirala v svoji raziskovalni nalogi naša učenca Samo Mazovec in Gaber Cencelj. Zapisi za kasnejše obdobje od 24. avgusta 1916 do 8. julija 1917 niso ohranjeni. Dejstvo pa je, da se je Grošelj s soške fronte vrnil hudo bolan in je gotovo nekaj časa preživel v bolnici in mogoče tudi na okrevanju doma.

Obdobje od 8. julija 1917 do 23. oktobra 1918

Preostali dnevniški zapisi so natančno analizirani v tej raziskovalni nalogi.

Slika 12: Avstro-Ogrska med 1. svetovno vojno⁸ in kraji, kjer je delal Franc Grošelj od leta 1917 do 1918 (Kras/Monfalkone, Reka, Barunan/Beško, Admont in Kavaliko).

⁸ Karta je povzeta iz Enciklopedije Slovenije 9, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, str. 398 (prva svetovna vojna).

5 ANALIZA DNEVNIKOV FRANCA GROŠLJA OD 8. JULIJA 1917 DO 23. OKTOBRA 1918

Kraji, kjer se je Grošelj zadrževal v času od 8. julija 1917 do 1. marca 1918

Obdobje	Kraj	Število dni	Število dni skupaj
8. 7. 1917	Ljubljana (doma)	1	1
9. 7. 1917	Vožnja	1	1
10. – 15. 7. 1917	Reka	6	6
16. – 18. 7. 1917	Ljubljana (doma)	3	4
19. – 25. 7. 1917	Reka	7	13
26. – 27. 7. 1917	Ljubljana (doma)	2	3
28. 7. – 6. 8. 1917	Reka	10	23
7. 8. 1917	Vožnja	1	2
8. 8. 1917	Ljubljana (doma)	1	4
9. – 23. 8. 1917	Reka	15	38
			Reka: 38 dni
24. – 28. 8. 1917	Vožnja	4	4
29. 8. – 26. 9. 1917	Beško oz. Braunan	29	29
			Braunan: 29 dni
27. 9. 1917	Vožnja	1	1
28. 9. – 24. 10. 1917	Admont	27	27
25. 10. 1917	Vožnja	1	1
26. 10. 1917	Ljubljana (doma)	1	1
27. 10. – 1. 11. 1917	Vožnja	6	7
2. – 9. 11. 1917	Ljubljana (doma)	8	9
10. 11. 1917	Vožnja	1	8
10. – 27. 11. 1917	Admont	17	44
28. – 29. 11. 1917	Vožnja	2	10
30. 11. – 18. 12. 1917	Ljubljana (doma)	19	28
19. 12. 1917	Vožnja	1	11
20. – 1. 3. 1918	Admont	73	117
	skupaj	164 dni	Admont 117 dni

Franco Grošelj je kot sanitelj, pripadnik vojaške zdravstvene enote, v času od 10. julija do 23. avgusta 1917 delal v vojaški bolnici na Reki (skupaj **38 dni**). V tem času je bil štiri dni na vožnji med Ljubljano in Reko, doma v Ljubljani pa je bil prav tako štiri dni.

Z Reke je odpotoval v Braunan oz. Beško, kamor je potoval štiri dni. Tam je ostal v barakarskem naselju **29 dni** nepretrgoma. Potem je bil premeščen v vojaško bolnišnico v Admontu, v kateri je delal **56 dni**. V tem obdobju je bil dvakrat doma, v Ljubljani. V obdobju od 27. 10. do 1. 11. 1917 se je šest dni vozil po ozemlju današnje Bosne in Hercegovine ter Hrvaške, ne da bi bil kje nameščen. Tako je bil z vlakom v tem času na železniški postaji Karlovac, Zagreb, Sarajevo, Maglaj, Bosanski Brod, Sisak in na številnih manjših.

REKA (FIUME) 10. 7.–23. 8. 1917**Potovanje iz Ljubljane na Reko in nazaj**

Potovanje 8. 7. 1917 je trajalo od 12h ponoči, ko je šel od doma na kolodvor, do pol 6h zjutraj, ko so se pripeljali v Sant Peter. Od tam so proti Reki odšli ob pol 10h in prišli na Reko ob pol 12h. Sama vožnja je torej trajala sedem ur in pol (5,5 ur in 2 uri).

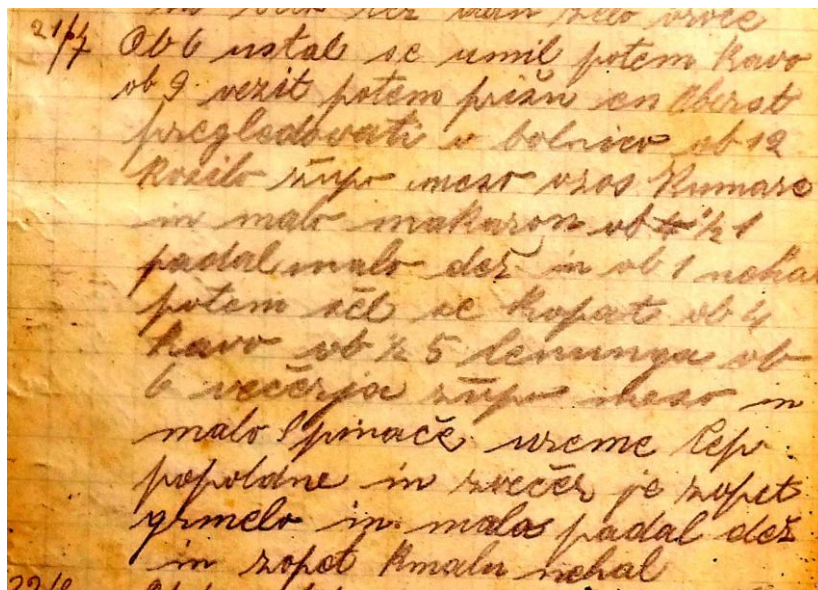
18. 7. 1917 se je iz ljubljanskega kolodvora odpeljal ob 1 uri popoldne in prišel v St. Peter ob pol 4h, nato piše, da se je peljal v konjskem vozu od 4h do pol 9h, ko je prišel na Reko. Tokratno potovanje je trajalo osem ur (3 + 5 ur).

25. 7. 1917 piše: »... ob 5h se peljal s transportom v Ljubljano.« Potem je bil dva dneva doma, 28. 7. pa se je vrnil na Reko. Potoval je od ene ure popoldne do 9h zvečer (8 ur).

6. 8. 1917 je spet potoval z Reke v Ljubljano. Načina prevoza ne omenja, le trajanje. Ob 7h zvečer je z vojniki odšel z Reke, v Ljubljano pa so prišli $\frac{3}{4}$ na pet zjutraj. Potovali so torej celo noč (skoraj 10 ur). 9. 8. 1917, ko se je vračal nazaj na Reko, je potoval od pol 12h do $\frac{3}{4}$ na 9 zvečer (nekaj več kot 9 ur).

Obdobje	Kraj/zaporedni obisk	Število dni	Število dni doma skupaj	Razmak (pred odhodom domov)
REKA (38 dni)				
8. 7. 1917	Ljubljana (doma)	Na dopustu	Na dopustu	0
16.–18. 7. 1917	Ljubljana (doma) – 1.	3	3	6
26.–27. 7. 1917	Ljubljana (doma) – 2.	2	5	7
8. 8. 1917	Ljubljana (doma) – 3.	1	6	10
/	/	/	/	15
BRAUNAN (29 dni)				
29. 8.–26. 9. 1917	/	/	/	29
ADMONT (117 dni)				
26. 10. 1917	Ljubljana (doma) – 1.	1	1	27
2.–9. 11. 1917	Ljubljana (doma) – 2.	8	9	17
30. 11.–18. 12. 1917	Ljubljana (doma) – 3.	19	26	73
2. 3.–12. 4. 1918	Ljubljana (predvidevanje*)	41*	67*	/

Ugotavlja, da je z Reke odhajal domov precej pogosto, najprej vsak teden, potem pavsakih 10 dni. V enem mesecu in pol, ki ga je preživel na Reki, je bil doma 6 dni. Z Reke je odpotoval v Braunan, ne da bi se lahko ustavil doma. V času, ko je bil v Braunanu, ni odšel domov, pač pa je odpotoval v Admont na Zgornje Štajersko. Šele po enomesečnem bivanju v Admontu je smel spet domov. Od njegovega zadnjega obiska domačega mesta do tedaj je minilo 71 dni oziroma z vožnjo vred kar 78 dni, kar je več kot dva meseca in pol. Ko je bil v Admontu, je odhajal domov zelo različno (po 27., 17. in 73. dnevih dela). Po 73-dnevnem neprekinjenem delu v Admontu je verjetno dobil dopust. Za obdobje od 2. marca do 12. aprila 1918 ni pisal dnevnika, zato predvidevava, da je bil doma na dopustu.

Slika 13: Primer dnevnika za čas dela na Reki, ko jih je obiskal en polkovnik (Obrst), 21. 7. 1917.

Grošljevo delo v bolnici na Reki:

Na Reki je delal v vojaški bolnici. Vodil je vizite in skrbel za bolnike. Ker veliko piše o hrani, sklepava, da je bolnikom delil tudi hrano. Ob pol 7h zjutraj je vstal, se umil, potem je imel zajtrk (črno kavo). Ob pol 9h je vodil vizite, ob 12h so imeli kosilo, ob pol 4h popoldne so dobili malo čaja, ob 4h je bila popoldanska vizita, ob 6h zvečer pa večerja. Večkrat omenja, da je prišel transport na Reko in da je prišlo spet veliko novih bolnikov (npr. 29.7., 14. 8.). Zanj je bilo to pomembno, saj je verjetno te bolnike potem oskrboval.

20. julija 1917 so čistili postelje, »ker je bilo polno snič.« Naslednji dan si je bolnico prišel ogled en Oberst (polkovnik). Sobe so čistili tudi 3. avgusta.

Večkrat so odšli v hrib nabirat koprive, ki so jih uporabili za kosilo namesto špinace. 24. julija 1917 npr. piše: »potem šel s šestimi možmi v hrib po koprive.« Po koprive so odšli 22.7., 24. 7., 30. 7. (nabrali so jih en žakelj), 2. 8., 4. 8, 6. 8. Ugotavlja, da so v določenem obdobju odhajali po koprive skoraj vsak drugi dan.

Večkrat je sanitejc Franc Grošelj odšel k »oficijalu« v zvezi s transporti bolnikov (npr. 23. 7., 25. 7.). Dvakrat je potem vojake spremljal v ljubljansko bolnišnico v Šiški.

Franco Grošelj je kupoval tudi hrano za bolnico, npr. 10. 8. je šel kupit olje, poleg tega pa je šel na kolodvor oddat en paket. 12. 8. je bil »pri enem kmetu in dobil malo oliv in jabolk.« 21. 8. je odšel »ven iskat cigarete.« Ni jasno, ali jih je nabavil zase ali za vojake. Istočasno je šel tudi na pošto po paket, o katerem ne pove, komu je bil namenjen.

Vsakihi deset dni so dobili lenungo, plačo ali žepnino, npr. 11. 7., 21. 7., (31. 7. je bil bolan in o tem ne piše), 11. 8. in 21. 8. Iz tega sklepava, da je imel vedno nekaj denarja. Zato je lahko občasno zavil v gostilno, kjer si je privoščil kakšno pivo ali hrano, ki si jo je zaželel. 12. 7. piše, da se je po mestu peljal z električnim vozom.

Stiki z domačimi:

V Ljubljano, kjer je bil doma, je z Reke hodil večinoma službeno. Tako je 16. 7. 1917 v Ljubljano prišel s 25 možmi, ki jih je »oddal v Šiški« (verjetno v bolnico). Naslednji dan je bil lahko doma, tedaj je šel s sinom v Kamnik, zvečer pa se je peš vračal v Ljubljano. Možno

je, da sta šla v Kamnik z vlakom, čeprav je kamniška proga v tistem času večinoma služila v vojaške namene. Naslednji dan, 18. 7. 1917, pa je že potoval nazaj na Reko.

25. 7. se je s transportom spet odpeljal v Ljubljano, vendar ne omenja, da bi imel poleg tega kakšno službeno obveznost. Doma je bil dva dneva (26. in 27. 7.), potem pa se je spet vrnil na svoje mesto v vojaški bolnišnici na Reki.

V Ljubljano je spet prišel 6. 8. 1917 in sicer z 42 vojaki. Naslednji dan je na Vrhniko peljal enega Rusa. Doma je bil lahko še en dan, 9. 8. pa se je že vračal nazaj na Reko.

Domačim je občasno pisal pisma, npr. 20. 8. (»potem šel ven in pisal eno karto na kolodvoru domov«).

Preživljanje prostega časa:

V prostem času se je sprehajal po vrtu ali sedel na klopi. Po kosilu je šel včasih počivat. Večkrat je odšel v mesto, Reko, kjer je hodil po ulicah in si jo ogledoval. Čudil se je visokim stavbam ter številnim ladjam v pristanišču. Ob večerih je opazoval ladje, ki so bile vse razsvetljene. Ob nedeljah je šel k jutranji maši (npr. 22. 7., 5. 8., 12. 8.), včasih je obiskal tudi kakšno gostilno (npr. 12. 7. in 19. 8.). Ob vročih dnevih se je šel popoldne kopat v morje. Včasih pa je zapisal, da je šel že ob 8h zvečer spat (npr. 23. 8.). Glede na to lahko sklepava, da je imel prostega časa zadosti in da je se morda kdaj tudi dolgočasil.

Prehrana v vojaški bolnici na Reki:

Grošelj prehrano v svojih dnevnikih navaja zelo podrobno, tako da bi lahko sklepali, da jo je v bolnici bolnikom tudi delil. Prehrana v tej vojaški bolnici je bila zelo enolična in pomanjkljiva, predvsem glede zelenjave in sadja. Zato so občasno odhajali »v hrib« nabirat koprive, da so jih jedli pripravljene kot prilogo. Primer tipičnega jedilnika je bil naslednji:

19. 7. 1917	zjutraj črna kava; ob 12h kosilo: župa, meso in sladko zelje, ob 6h večerja: golaž in župa.
20. 7. 1917	zjutraj črna kava, ob 12h kosilo: župa, meso, stročji fižol, ob 6h večerja: župa, meso, solata.
21. 7. 1917	zajtrk kava, ob 12h kosilo: župa, meso, v omaki kumare in malo makaronov, ob 4h kava, ob 6h večerja: župa, meso in malo špinače.
22. 7. 1917 (nedelja, šel k maši)	zjutraj čaj, ob 12h kosilo: župa, meso, koleraba, melšpajz, šel v gostilno in jedel ribe, solato in kruh, pol litra vina (ter plačal 2 goldinarja 7 krajcev), ob 6h večerja: župa, meso, malo zosa.
23. 7. 1917	zjutraj kava, ob 12h kosilo: župa, meso, špinačo, ob 6h večerja: župa in gersterc.
24. 7. 1917	zjutraj črna kava, ob 12h kosilo: župa, meso in repo, ob 6h večerja: župa, meso.
25. 7. 1917	Zjutraj kava, ob 12h kosilo: župa, meso, sladko zelje, malo nudeljnov, ob 4h čaj, ob 5h se peljal s transportom v Ljubljano.

Ugotavljava, da je bilo v bolnišnični prehrani zelo veliko mesa, saj je bila juha (verjetno mesna) in meso za kosilo in za večerjo vsak dan. Sveže zelenjave skoraj ni bilo (edino 20. 7. je bila solata), občasno so imeli kuhano zelenjavo (sladko zelje, stročji fižol, špinačo iz kopriv in kolerabo). Ob nedeljah so imeli pri kosilu še sladico (melšpajz).

Zdravje Franca Grošlja:

Enolična prehrana je verjetno pripomogla k slabemu zdravju Franca Grošlja. V 38 dneh, kolikor jih je preživel na Reki, je dvakrat močno zbolel. 13. 7. je zaradi bolezni dal pregledati kri. Naslednji dan, 14. 7., je imel zelo visoko vročino (40,6°C), zato je veliko časa ležal v postelji. Bolan je bil še 15. 7., a je tega dne že potoval s transportom v Ljubljano. Ponovno je

zbolel 30. 7., ko si je nameril 39,5 °C vročine. Zaradi visoke vročine je ležal še cel naslednji dan.

Zanimivosti:

- Ko je 9. 7. 1917 potoval na Reko, so v kraju Sant Peter čakali od pol 6h do pol 10h. V teh štirih urah je šlo mimo kar 35 vagonov ranjencev.
- 29. 7. 1917 je v bolnico prišlo 400 vojakov z malarijo. Eden je še isti dan umrl.
- 3. 8. 1917 je nad Puljem videl 15 avionov. Izvedel je, da so Italijani z aviona obstreljevali Pulj. Pokanje se je slišalo še vso noč. En italijanski avion je priletel tudi nad Reko, vendar ni naredil škode.
- 4. 8. 1917 so bile na morju vse ladje v zastavah, »ker so naši dobili Črnovič.« Očitno so tako proslavili vojaško zmago. 20. 8. 1917 piše: »... šifi so bili v zastavah, ker so imeli praznik.«

BRAUNAN OZ. BEŠKO 29. 8.–26. 9. 1917

Potovanje v Braunan:

Grošelj omenja, da se Braunan oz. Beško nahaja samo eno uro stran od (takratne) nemške meje. Danes ta kraj najdemo na južnem Poljskem, v bližini meje s Slovaško, približno 40 km zahodno od Przemysla. V ta kraj je prišel z Reke, preko Zagreba, Dunaja in Berlina.

Potovanje je trajalo od 24. 8. popoldne do 29. 8. 1917, s številnimi postanki na železniških postajah. V Beškem je Grošelj delal je v zasilni vojaški bolnici, nameščeni v barake. Grošelj piše, da je Braunan lepo, majhno mesto.

Žrtve, ranjeni, bolni:

V vojaški bolnici v Braunanu so vojaki umirali zelo pogosto oziroma vsakodnevno. V 29–ih dneh bivanja Franca Grošlja v Braunanu je tako umrlo najmanj 35 vojakov. Kakor piše Grošelj, so umirali predvsem zaradi malarije in lakote. V dnevniku je zapisal naslednje smrti vojakov: 31. 8. eden, 5. 9. dva, 7. 9. jih je umrlo sedem, 9. 9. spet dva, 13. 9. trije, 14. 9. štirje, 16. 9. šest, 18. 9. štirje in 19. 9. štirje, 21. 9. 1917 eden in 26. 9. eden. Njegovi zapisi se ponavljajo na naslednji način: »... videl, da so nesli dva mrtva iz barake.« ali »V baraki 16 je zopet eden umrl za malarijo,« »... štirje umrli za malarijo in lakoto.« Občasno omenja pogrebe, ko so vojake pokopavali (7. 9., 11. 9. in 16. 9.).

Grošljevo delo v Braunanu:

Urn timer dela v Braunanu je bil naslednji: ob sedmih zjutraj je bil zajtrk, vizito so imeli dopoldne običajno ob 10h, včasih pa tudi popoldne ob 4h, na primer: 29. 8. in 31. 8. 1917. Ob 12h so imeli kosilo, ob 7h zvečer pa večerjo. Njegova glavna zadolžitev je bila, da je skrbel za vizito. Svojega dela natančno ne opisuje.

Nekajkrat je šel ven v Braunan in kupil sadje (jabolka, hruške in slive), ki jih je potem prodajal (v obdobju od 16. 9. do 26. 9. se je to zgodilo petkrat).

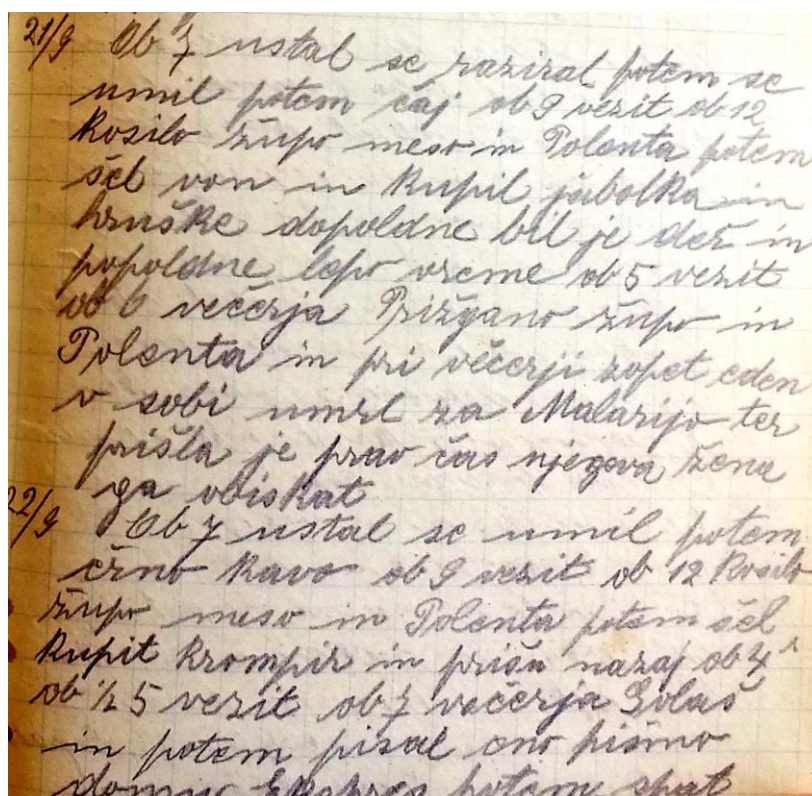
Prehrana v Braunanu:

V Braunanu je večkrat hodil delat k kmetom, da je pri njih dobil hrano (na primer 6. 9., 7. 9., 10. 9., 12. 9., 14. 9., 15. 9., vsak dan od 17. do 20. 9., 24. 9. in 25. 9.). Večinoma je pri kmetih sekal drva, 24. in 25. 9. pa je pobiral krompir. Hrana v Braunanu je bila zelo slaba, zato je šel večkrat v gostilno (30. 8., 31. 8., 2. 9., 3. 9., 8. 9.), kar mu je omogočala lenunga.

Za primer prehrane v Braunanu navajava jedilnike za obdobje od 7. do 12. septembra 1917.

7. 9. 1917	... za fruhek čaj, ob 12h kosilo, župa, meso in polenta, ... Ob 8h pridem v bolnico, kjer je bila prežgana župa in polenta. ...
8. 9. 1917	... za fruhek čaj, ob 12h kosilo, župa, meso, korenje in en krompir. ... ob 7h večerja, vampi, a bila je sama voda ...
9. 9. 1917	... za fruhek čaj brez ruma in brez cukra, ob ½ 1h kosilo, župa, meso in polenta. ... Ob ½ 7h večerja, prežgana župa in polenta. ...
10. 9. 1917	... za fruhek čaj brez cukra in brez ruma, ... ob 12h kosilo, župa, meso in kimlove rože za enspajz, ... Ob 7h prišel v bolnico, kjer bila že večerja, prežgana župa in polenta, ...
11. 9. 1917	... zjutraj je bil čaj brez ruma in brez cukra, ... Ob 12h kosilo, župa, meso, polenta, ... ob 6h večerja, prežgana župa in polenta brez zabele, ...
12. 9. 1917	... ob 12h kosilo, župa, meso in polenta, ... ob 7h prišel zopet v bolnico, ker bilo za večerjo prežgana župa in polenta ...

Kakor je razvidno iz zgornje preglednice, so zelo malo jedli dopoldne, saj so za zajtrk dobili samo čaj. Včasih je bil verjetno to čaj s sladkorjem in rumom, ker večkrat omenja, da so imeli »čaj brez ruma in brez cukra«. Hrana je bila zelo enolična, saj so imeli za kosilo juho, meso in polento kar štirikrat na teden. Petkrat na teden pa so imeli za večerjo prežgano juho in polento. Podobno kot na Reki, je tudi v tej prehrani manjkalo svežega sadja in zelenjave, ki ga ni bilo na jedilniku. Le 8. septembra 1917 so za kosilo namesto polente dobili en krompir in korenje.

Slika 14: Primer dnevnika za čas dela v Braunanu, 21. in del 22. 9. 1917.

Grošljevo zdravje v Braunanu:

Grošljevo zdravje v Braunanu je bilo slabo, saj je v tem času dvakrat zbolel. To je bilo okoli 30. avgusta, ko so mu dali celo opij, in 8. in 9. septembra, ko je imel zelo visoko vročina (40,3°C), sam meni, da ima spet malarijo.

Zanimivosti:

- 29. 8. je bil na pokopališču v Beškem, kjer je opazil, da je tam pokopanih čez 2.000 Srbov in Rusov.
- 30. 8. je prišlo v to zasilno bolnico čez 500 vojakov, ki so bili zelo bolni.
- 17. 9. je prišlo v bolnico spet 400 bolnikov (marodov).

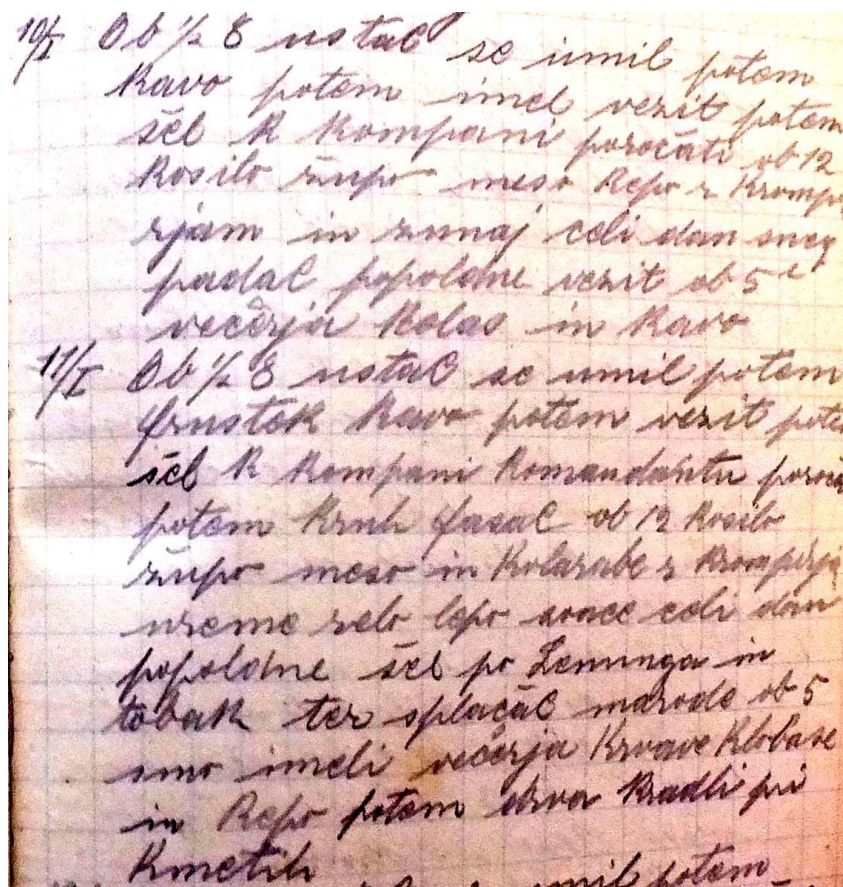
ADMONT 28. 9. 1917 – marec 1918

Potovanje v Admont:

V Admont je Grošelj potoval iz Braunana. Potovanje z vlakom je trajalo od pol devetih zvečer 26. 9. do desete ure dopoldne 28. 9. oziroma 13,5 ur s postanki vred. Takole piše: »... se vozil celo noč in ob 9h dopoldne prišel na Dunaj ... nisem spal dve noči in en dan nič.« Na tej poti je bilo veliko čakanja na raznih postajah.

24. oktobra 1917 je iz Admonta potoval v Ljubljano, kamor je prispel 26. 10. in ostal doma en dan.

V obdobju od 27. 10. do 2. 11. 1917 je bil Grošelj na potovanju, ki se je začelo in končalo v Ljubljani. Vozil se je z vlakom po ozemlju današnje Hrvaške (Karlovac, Zagreb, Sisak) in Bosne in Hercegovine (Sarajevo, Maglaj, Bosanski Brod). Po tej vožnji je bil en teden doma (od 2. do 9. 11.), potem pa je moral na pot v Admont. Potovanje je trajalo od 20h 9. 11. do 17h 10. 11. ali 21 ur s postanki vred. Na poti je videl veliko ujetih »Lahov« (Italijanov).

10/1 Ob 1/2 8 nastal se imil potem
kavo potem imil verit potem
šeb R. kompani parocati ob 12
Kosilo rupo mesa Repa r. Kompri
rpam in rupa cel dan sney
pocelal popolome verit ob 5
večerja Kolas in Kava
11/1 Ob 1/2 8 nastal se imil potem
frustok Kava potem verit potem
šeb R. kompani komandantu furia
potem Krah Kaval ob 12 Kaval
rupa mesa in Kolarabe r. Kompri
vreme zelo lepo snace cel dan
popolome šeb po Lemminga in
tobak ter splacal marode ob 5
smo imeli večerja Krove Kolas
in Repa potem Kava Kaval pri
Kmetih r. a. imil potem

Slika 15: Primer dnevnika za čas dela v Admontu, 10. in del 11. 1. 1918.

Proti domu je iz Admonta potoval spet 28. 11. Najprej je dobil dopust po 27-ih dnevih dela v Admontu, drugič pa po 17-ih dnevih dela. 28. 11. je naredil uslugo oberlajtnantu in zanj nesel paket njegovi ženi v Ljubljano. Za potovanje domov je tokrat potreboval manj kot en dan (od osmih zvečer do 15 ure naslednjega dne oziroma 19 ur s postanki vred).

Po tritedenskem dopustu se je Grošelj 18. decembra 1917 spet odpravil na pot z vlakom proti Admontu. Potovanje je trajalo od 19h pa do 17h naslednjega dne, skupaj 22 ur s postanki vred.

Grošljevo delo v Admontu:

V obdobju od 28. 9. do 25. 10. 1917 je bilo njegovo delo v Admontu zelo enolično. Vsako dopoldne je imel ob 9. uri vizito, popoldne pa je **delal v bolnici** (Maroden haus), ter imel ob 16h spet vizito z bolniki. Nekajkrat je imel vizito tudi ob osmih zvečer, npr. 23. in 29. 12. Vizito je včasih tudi sam vodil (1. 1. 1918). 12. 2. 1918 je k viziti prišlo zelo veliko vojakov. Bolnike je tudi meril (1., 4., 8., 13. 10.), drugič pa piše, da je bolnikom meril vročino (fiber), kar je bilo še pogostejše. 30. decembra 1917 je zapisal, da je v bolnici zdravil nekoga z visoko vročino, kar je bilo verjetno njegovo običajno delo. Njegovo delo je bilo tudi, da je **sprejemal nove bolnike in oddajal tiste, ki so ozdraveli**. Običajno je zapisal takole: *»štiri dal ven in štiri vzal not,«* npr. 23. novembra. 7. oktobra 1917 je dva poslal v bolnišnico v Leoben. 28. decembra je nekoga tudi obvezal. Zapis kaže na to, da v bolnici niso bili samo bolniki, ampak tudi ranjenci. 31. decembra je prevzel vse v bolnici. Brez vsake slabe vesti je večkrat zapisal, da so šli **krast drva**, ker je bilo v sobah tako zelo mrzlo (npr. 31. 12.; 4., 5., 11. 1.). Večkrat je dal tudi **počistiti** vojašnico (24. 1., 6. 2.), kar kaže na to, da je skrbel tudi za čistočo v bolnišnici. Februarja je šel velikokrat **k Obtlg.** (16. 2., 19., 23. in 24., 27. in 29. 2.), kar bi mogoče lahko pomenilo, da je šel k nadporočniku (Oberleutnant) ali podpolkovniku (Oberstleutnant). 23. februarja 1918 je šel k eni hiši zaradi malarije, kar kaže na to, da so sanitejci pomagali tudi civilnemu prebivalstvu. Urejal je tudi **denarne zadeve za bolnišnico**, večkrat je za bolnišnico tudi kupoval hrano. V obdobju od 11. 11. 1917 do 1. 3. 1918 je bilo njegovo delo podobno, le da omenja, da je dobil **kruh in lenunge**, ki jih je potem razdelil vojakom – bolnikom (npr. 11. 11., 21. 11. itd.).

Nenavadni dogodki: 12. novembra 1917 je zapisal, da mu je ponoči en bolnik ušel iz bolnice (Maroden haus). 14. novembra je pral in na peči sušil perilo. 20. decembra so klali prašiča. 14. januarja 1918 so si sami delali golaž. 14. februarja se je skregal s stotnikom (Hauptmannom). 17. februarja 1918 je šel nekoga kropit, ker je umrl v gozdu, ko je šel po drva.

Problemi z ušmi: 16. 11. je dobil tri nove bolnike, ki so: *»...imeli veliko uši in sem jih očedil.«*

Ob nedeljah je šel **k maši** (npr. 14. 10., 18. in 25. 11. 1917).

Večkrat je odšel tudi h »kompani« **na raport**, kjer je poročal o bolnikih (npr. 25. 11.: *»... ob 9h k raportu«*). 26. novembra 1917 je zapisal: *»... šel v kasarno, ker je bila ena inšpekcinga in jaz nisem bil še nikamor oddeljen. ... Potem sem šel vprašat, kaj je z menoj, pa me je hotel oddeliti za ilinst Ferenda, pa jaz nisem hotel prevzeti.«* Naslednji dan je šel ponovno k raportu in je dobil tri tedne dopusta.

Grošljevo zdravje: V tem času Grošelj ni bil resneje bolan, zapisal pa je, da so ga 9. oktobra 1917 boleli glava in zobje. Zaradi tega je šel 13. 10. v Admont k zobozdravniku. 23. decembra 1917 je imel Grošelj zapisal, da ima malarijo.

Prehrana v Admontu:

Za primer prehrane v Admontu navajava jedilnike za obdobje od 20. do 27. decembra 1917.

20. 12. 1917	... zjutraj spil mleko, ... Ob 12h kosilo, krompir in kislo repo, potem smo klali enega prašiča, ... zvečer sem jedel jetra prašičeva.
21. 12. 1917	Ob 6h vstal in pil mleko za frustek, ... ob 12h kosilo, repo, krompir, ... zvečer sem jedel gobe in repo.
22. 12. 1917	Ob 6h vstal, potem mleko za frustek, ... ob 12h kosilo, župa, repa in prašičevo meso, ... zvečer ...
23. 12. 1917	... za frustek mleko, ob 12h kosilo, župo in repo, za večerjo sem imel mleko, ...
24. 12. 1917	... za kosilo gres župa, repa, ... ob 7h večerja: repa in gobe, potem bil pri polnočnici ...
25. 12. 1917	ob 6h sem imel mleko ... ob 12 kosilo: župa, meso in krompir, ... za večerjo kavo in kruh , zvečer šel v gostilno ter spil malo mošta
26. 12. 1917	Spil malo mleka, ... kosilo: župo in krompir, ... zvečer jedel telečjo brato in stala je 4 krone 80 vinarjev (op. verjetno v gostilni).
27. 12. 1917	Mleko, ... ob 12h kosilo: župo, meso in krompir, ... zvečer imel za večerjo meso, potico in mleko.

Bolnišnična prehrana v Admontu je bila enolična, vendar z drugačnimi jedmi in pijačo, kot v drugih krajih. V določenem obdobju, tudi v zgornjem primeru, so pili zelo veliko mleka. Pogosto so jedli meso in krompir.

Kraji, kjer se je Grošelj zadrževal v času od 1. marca 1918 do 23. oktobra 1918

Obdobje	Kraj	Število dni	Število dni skupaj
12. 4. 1918	Ljubljana (doma)	Na dopustu	Na dopustu
13. 4. 1918	Vožnja in marš	1	1
14. 4.–23. 4. 1918	Moskali	10	10 v Moskali
24. 4.–25. 4. 1918	Čaka	2	2 v Čaki
26. 4.–18. 5. 1918	Kavaliko in Feletto	23	23
19. 5. 1918	Vožnja	1	2
20. – 22. 5. 1918	Ljubljana (doma)	3	3
23. 5. 1918	Vožnja	1	3
24. 5. – 16. 6. 1918	Kavaliko	24	47
17. 6. 1918	Vožnja	1	4
18. – 21. 6. 1918	Ljubljana (doma)	4	7
22. 6. 1918	Vožnja	1	5
23. 6. – 7. 7. 1918	Kavaliko	15	62
8. – 11. 7. 1918	Ljubljana (doma)	4	11
12. 7. 1918	Vožnja	1	6
13. 7. – 27. 7. 1918	Kavaliko	15	77
28. 7. 1918	Vožnja	1	7
29. 7.–1. 8. 1918	Ljubljana (doma)	4	15
2. 8. 1918	Vožnja	1	8
3. 8. – 22. 8. 1918	Kavaliko	20	97
23. 8. 1918	Vožnja	1	9
24. – 25. 8. 1918	Ljubljana (doma)	2	17
26. 8. 1918	Vožnja	1	10
27. 8. – 11. 9. 1918	Kavaliko	16	113
12. 9. 1918	Vožnja	1	11

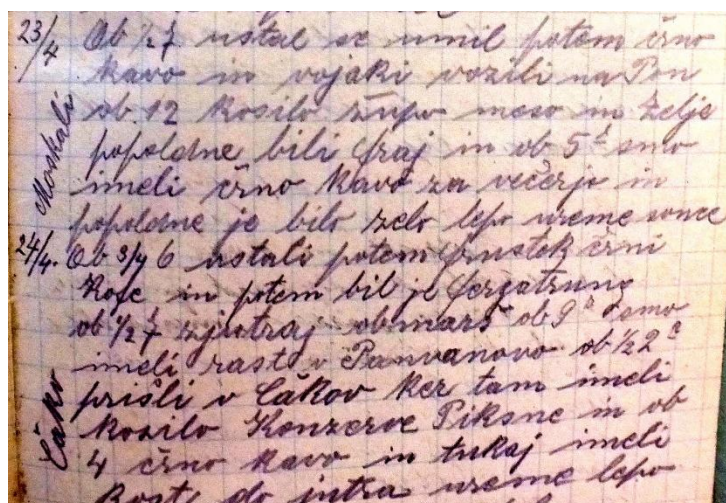
13. – 15. 9. 1918	Ljubljana (doma)	3	20
16. 9. 1918	Vožnja	1	12
17. 9. – 30. 9. 1918	Kavaliko – Feletto	14	127
1. 10. 1918	Vožnja	1	13
2. 10. 1918	Ljubljana (doma)	1	21 dni doma
3. 10. 1918	Vožnja	1	14 dni na vožnji
4. 10. – 23. 10. 1918	Kavaliko – Feletto	20	147 dni v Kavaliku
Konec dnevnika			

Ko se je Franc Grošelj v začetku marca 1918 vrnil iz Admonta, je bil verjetno nekaj časa na dopustu. Potem pa je bil razporejen v **zaledje italijanskega bojišča** 13. aprila 1918 se je odpeljal iz Ljubljane proti Trstu. Najprej je bil 10 dni v Moskali, dva dneva v Čaki, nato pa je bil vse do konca v Kavaliku pri Vidmu (Cavalicco pri Udinah). Skupaj je bil v Kavaliku 147 dni ali nekaj dni manj kot pet mesecev. V tem času je bil sedemkrat doma, kjer je ostal od enega do največ štiri dni. V tem obdobju je 14 dni preživel na potovanju, večinoma na vlaku. Kaj se je dogajalo po 23. 10. 1918 lahko le sklepamo, saj v Enciklopediji Slovenije bereva naslednje: »Italijani so 24. oktobra prešli pri Vitoriu Venetu v odločilno ofenzivo, v kateri se je avstrijska vojska umaknila z zasedenih ozemelj ter 3. novembra sklenila premirje v Villi Giusti.«⁹ Dnevnik Franca Grošlja se je zaključil en dan pred odločilno italijansko ofenzivo in deset dni pred koncem vojne na italijanskem bojišču.

MOSKALI 14. 4.– 23. 4. 1918

Potovanje v Moskali:

V Moskali se je odpeljal 12. 4. 1918 od 17.30 popoldne. Ker so Italijani delali na železniških tirih v bližini Monfalconeja, so dolgo čakali. Grošelj piše: »...okoli je bilo vse razbito. Ob ¾ na 12 smo prišli na postajo Vila Vizitina, kjer je bilo veliko italijanskih kavern, vse so bile s cementom napravljene.« Pet ur, od enih popoldne pa do šestih zvečer so hodili peš do Moskale, kjer so se nastanili v barakah. Tam so ostali 10 dni.

Slika 16: Primer dnevnika za čas dela v Moskali in Čaku, 23. in 24. 4. 1918.

Bitke in vojno dogajanje:

V tem času je kompanja hodila na vaje (npr. 15. 4., 22. 4. – metali so ročne granate). Bitk z Italijani Grošelj ne omenja.

⁹ Prva svetovna vojna, Enciklopedija Slovenije 9, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, str. 401.

Delo Franca Grošlja v Moskali:

Urn timer dela v Moskali je bil naslednji: ob 6h je vstal, ob 7.30 je peljal bolnike na vizito, hudo bolne je poslal naprej v bolnico, ob 12h so imeli kosilo, popoldne je imel prosti čas. Večkrat je popoldne oddal vojake v bolnico (npr. 14. 4. tri, 15. 4. enega, 16. 4. pet, 18. 4. dva) in ob 6h zvečer so imeli večerjo. 17. aprila 1918 se je popoldne ob 2h kopala cela kompanja. V Moskaliju je imel tudi pisarno (npr. 16. 4. piše: *»ob ½ 8h peljal na marode vizit in potem nazaj v pisarno.«*). 21. aprila 1918 je v prostem času zapustil barakarsko bolnišnico, kasneje pa je zapisal: *»... šel ven, a je bilo pusto, ker človek ne more govoriti z ljudmi.«*

KAVALIKO IN FELLETO 26. 4.– 23. 10. 1918

Potovanje v Kavaliko oz. Feletto:

V obdobju od 27. 4. do 23. 10. 1918 je osemkrat potoval v Kavaliko. Prvič je potoval iz Moskale oziroma Čake. Iz Moskale so šli peš v Čako, kamor so hodili šest ur (od pol sedmih zjutraj do pol dveh popoldne) s tem, da so imeli odmor v Palmanovi. V Čaki so prenočili, ob sedmih zjutraj pa nadaljevali marš preko Vidma (Udine). Ob dveh popoldne so prišli v Kavaliko, kar pomeni, da so s počitkom vred za pot od Čake do Kavalika potrebovali sedem ur. Za Videm je Grošelj zapisal: *»... ob 11h dopolne maširali čez Udine, ki je lepo mesto in vozi električni voz po mestu, zunaj mesta smo rastali.«*

V petih mesecih, kolikor jih je Franc Grošelj preživel v Kavaliku, je kar sedemkrat potoval domov v Ljubljano. Prva dva obiska je imel po 23-ih oz. 24-ih dnevih dela v Kavaliku, naslednje pa po 14-ih do 20-ih dnevih dela. Domov je tako prihajal vsak mesec in ostal tri do štiri dni, pa tudi manj (npr. dva dni 24. in 25. 8., en dan 2. 10. 1918). Vsakič je en dan porabil za potovanje od Kavalika do doma oziroma obratno. Potoval je z vlakom preko Gorice.

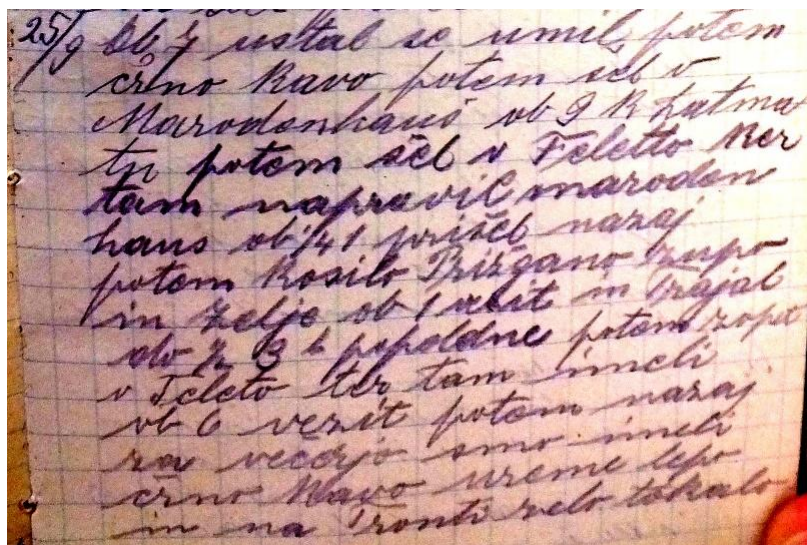
Bitke in vojno dogajanje:

Čeprav je Grošelj v dnevnikih večinoma opisoval svoje bolnišnično delo, pa je občasno zapisal tudi druge pomembne dogodke. 13. maja 1918 je zapisal, da je ob sedmi uri odšel en bataljon na fronto. 18. 5. 1918 je dobil dovoljenje za nekaj prostih dni. Ko je prišel na železniško postajo, je prišel je vlak, poln ranjencev. Tudi sam se je z njim odpeljal proti Ljubljani. 29. 5. 1918 je *»zopet odmaširal en bataljon v štelunge.«* »Kljub upadanju bojevitosti je avstro-ogrška vojska junija začela ofenzivo ob Piavi; italijanska vojska jo je ob izdatni zavezniški premoči uspešno ustavila.«¹⁰ Zato ni čudno, da je Grošelj v dnevnikih večkrat zapisal, da se je v Kavaliko slišalo pokanje s topovi (npr. 15. 6. in 17. 6. 1918). 16. junija 1918 je zapisal: *»...bila je ofenziva in so naši prišli čez Piavo 15 kilometrov.«* 17. 6. 1918 je zapisal: *»...pri Soči so naši prišli čez, ker je bilo ujetih 10 tavežent in bilo veliko ranjencev, in naši prišli čez Trvizo.«* Treviso je kraj pri Benetkah, zato je verjetno reko Piavo zamenjal za Sočo. V juliju 1918 ne omenja bitk in pokanja, pač pa 3. in 4. 8. 1918: *»bila je ofenziva ponoči.«* in *»s fronte se je celo dopoldne slišalo, kako je pokalo.«* 6. 8. 1918 je z bataljonom v odšel v Kodroipo (Codroipo), ki je 15 do 20 kilometrov oddaljena od Vidma oz. Kavalika. Vrnil se je šele naslednji dan. 12. avgusta 1918 omenja, da je nad njimi letal italijanski avion, 23. avgusta pa, da se je s fronte slišalo streljanje. Pokanje na fronti je bilo močno še od 6. 9. do 25. 9. Nad njimi so letali italijanski avioni (npr. trije 7. 9., 12. 9., 16. 9. in 20. 9.), ki so jih njihovi vojaki obstreljevali. 9. 9. omenja, da je bil na fronti *»šnel fajer z baterijami,«* hiter ogenj ali napad iz protiletalskih baterij.

¹⁰ Prva svetovna vojna, Enciklopedija Slovenije 9, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, str. 401.

Slika dnevnika s »šnel fajer«

23. septembra 1918 je prišel k njim »44. marš bataljon«. 27. 9. je zapisal: »potem je šel en bataljon k regimentu.« Ko so v oktobru 1918 italijanske sile napredovale, v dnevnikih omenja, da so bili »vsi v berajtzofit noč in dan« v pripravljenosti (die Bereitschaft). 4. in 5. oktobra je zapisal: »... ob ½ 1h prišlo več italijanskih aeroplanov, ko so naši dva na tla spravili, drugi pa so ušli.« in »ob 10h so prišli italijanski aeroplani, ki so jih naši obstreljevali in so ušli zopet nazaj.« Ko so Italijani 20. oktobra 1918 napredovali in se je vnela poslednja bitka mesto Vittorio Veneto (20. oktobra in 1. novembra), se Grošljev dnevnik konča. Tako ne izvemo, kaj se je z njim takrat dogajalo.

Slika 17: Primer dnevnika za čas dela v Kavaliku, 23. in 24. 4. 1918.

Delo Franca Grošlja v Kavaliku in Felletu:

V Kavaliku je imel po navadi vizite ob pol osmih, od 15. maja 1918 dalje pa občasno tudi popoldne (npr. 17. 5., 1. 7., 26. 6.). Od 12. julija 1918 dalje pa so imeli vsak dan dve viziti, zjutraj in popoldne (običajno ob 1h), včasih pa tudi zvečer. 10. in 11. junija 1918 je bilo **pri viziti** zelo veliko vojakov. 10. 6. je zapisal: »... ob 7h vizit, trajal je do 8. ure, vzel zopet dva v maroden zimer, ... ob 1h zopet vizit, ker je bilo čez 100 vojakov, potem sem spisal en raport ...« 26. 6. je zapisal: »ob pol 8h zvečer vizit, ker je bilo 50 marodov.« Od 28. 8. pa skoraj do konca dnevnika, do 9. 10. je potem, ko je v naselju Felletto usposobil nov maroden zimer, vsak dan dopoldne imel vizito v Kavaliku, popoldne pa v Felletu.

Pogosto je pisal, da je imel **delo v maroden zimru**, npr. 7. 6. 1918: »... potem zrihtal po maroden zimru.« ali 9. 6. »popoldne čakal v maroden zimru.« Skoraj vsak dan je **sprejel bolne vojake v maroden zimer** (npr. 4., 5., 6., 7., 10. 6.). Če se je že pri viziti ugotovilo, da je nekdo zelo bolan, ga je obdržal v maroden zimru ali pa ga je spremljal v Videm (Udine) v bolnico (4. in 9., 13. 5., 29. in 31. 5.). Da je bilo sprejemanje bolnikov ali ranjencev v zasilno bolnišnico v Kavaliku njegovo delo, kaže tudi zapis 28. 5.: »... ob eni uri desetim vojakom postlal ...« 4. 6. je zapisal: »dva smo vzeli v maroden zimer vsled hrast.« 24. 7.: »potem šel okoli marodov.« Lahko skleneva, da je vsak dan »malo okoli maroden zimra pogledal,« kot je rad zapisal (npr. 28. 7.).

Kako pogosto je koga vzel v maroden zimer in peljal v bolnico? Podatke o tem ni zapisoval sistematično, zato niso popolni. V obdobju od 27. 4. do 10. 10. 1918 je sprejel v maroden zimer 24 oseb. Občasno je zapisal tudi, da je dal koga ven iz maroden zimra (npr.

10. in 11. 5.). 29. 5. in 3. 6. 1918 so mu prinesli vojake, ki so padli skupaj in jih je potem sprejel v maroden zimer. Iz maroden zimra je večkrat poslal hudo bolne v bolnico. V dnevnik je zabeležil 26 oseb, ki jih je »dal v bolnico«, s tem, da je trikrat napisal, da je peljal »marode v bolnico«, ni pa navedel njihovega števila (5. in 26. 9., 5. 10.). 26. 9. 1918 je zapisal: »potem vzel marode v bolnico,« kar bi lahko pomenilo, da je tedaj že sam delal v bolnici, npr. v kraju Feletto.

Datum (1918)	Sprejel v maroden zimer	Dal marode v bolnico	Datum (1918)	Sprejel v maroden zimer	Dal marode v bolnico
27. 4.	3	/	13. 6.	/	1
28. 4.	1	/	16. 6.	/	2
3. 5.	1	/	28. 7.	4	/
6. 5.	2	/	17. 8.	/	3
8. 5.	2	/	18. 8.	/	3
9. 5.	/	1	20. 8.	3	/
10. 5.	1	/	31. 8.	1	/
13. 5.	/	1	5. 9.	/	več
26. 5.	1	/	6. 9.	/	5
29. 5.	2	1	9. 9.	/	3
31. 5.	/	1	26. 9.	/	več
3. 6.	1	/	5. 10.	/	več
7. 6.	/	4	7. 10.	/	1
10. 6.	2	/	skupaj	24	26 in več

Prevezovanje ranjencev je bilo prav tako Grošljevo delo. Tako je npr. 14. 5. 1918 popoldne v maroden zimru prevezoval rane. 26. 5. je šel obvezat nekega stotnika (hauptmanna), . 9. 6. je »... dva obvezal.« 16. 6. 1918 je zapisal: »čez dan veliko ranjencev pripeljali v bolnico, ker je bila ofenziva in so naši prišli čez Piavo 15 kilometrov.« 1. 9. 1918 spet omenja: »potem šel in enega obvezal.«

Njegovo delo je bilo tudi, da je bolnikom **meril vročino** (npr. 7., 10. in 30. maja, 6. junija), včasih pa jim je (verjetno za zbijanje visoke vročine) moral dajati mrzle obkladke. 29. 4. 1918 je zapisal, da je marode zmeril, zato predvidevava, da je bilo njegovo delo tudi, da je pred sprejemom v maroden zimer vojake **izmeril** (verjetno njihovo težo in višino).

Občasno je imel malo bolj **nenavadno delo**. Npr. 2. 6. 1918 so enega vojaka zašili na nogi, 6. 6. je nekega vojaka klistiral. 12. 5. so imeli vojaki pregled »za spolski ud«.

Večkrat je šel zdraviti **civilno prebivalstvo**. 6. maja 1918 ga je klical nek civilist iz Feletta, ker se mu je žena obesila. Ženo so rešili, Grošelj pa ji je dal prašek proti glavobolu, kasneje pa je šel še enkrat pogledat, kako ji gre. 12. 5. je šel na dom zdraviti dve ženski. 20. in 21. 7. 1918 je zapisal: »... čez dan infali civiliste« in »dopoldne in popoldne infali civiliste.« To razumeva v tem smislu, da so zdravniško pregledovali civiliste. 22. 7. je zapisal, da so »cepili civilom kože«, cepljenje pa so imeli dopoldne in popoldne.

Grošelj je skrbel oziroma **nadziral čistočo v prostorih**. 11. maja 1918 je zapisal: »... popoldne odšel v kasarno vsled snage.« 9. 8. pa spet: »...potem priganjal vsled snage, ... potem zopet priganjal vojake, da so delali.« 10. 8. je »... priganjal vojake, da so zribali.« 16. 8. je zapisal: »... popoldne zopet latrino kopali.« 18. in 19. 8. je zapisal: »... delali novo latrino.« Čistočo je nadziral ves čas do konca. 29. septembra 1918 je spet zapisal: »... potem naokoli vsled snage« in 5. 10., podobno tik pred koncem dnevnika: »... potem pustil marodenhaus poribati.«

Grošelj omenja, da so imeli vojaki **težave z ušmi** (npr. 6. 5., 8. 5.). 8. maja 1918 je npr. zapisal: »... in jaz dobil uši na gatah,« kar pomeni, da tudi on pri tem ni bil izjema.

Vojaki so se **večkrat kopali** in pri tem jih je Grošelj včasih priganjal (8., 14., 17. in 26. 6.). 27. junija 1918 je zapisal: »popoldne šel v kasarno v Bade anstalt, kjer se kopali ...« Glede na to lahko sklepava, da je bila v bližini barakarske bolnišnice tudi **kasarna**, v kateri je Grošelj prav tako skrbel za čistočo in kopanje vojakov. Od konca junija 1918 dalje je bilo kopanje vojakov skoraj vsakodnevno Grošljevo delo, npr. 26., 27., 28., 29. 6., 2. 7. (»potem zopet eno kompanijo kopal«), 4., 16, 17., 22., 23., 24. 27. julija, 3., 4., 5., 7., 8. avgusta, (dopoldne in popoldne), 9. , 10. 8. (»kompanije kopal«), 12. 8. (dopoldne in popoldne), 13., 14. 8. (»potem zopet entlavzal in kopal vojake«), 15. 8. (»potem šel v kopališče in skupali 300 vojakov, ... potem vojake kopal ...«), 16. 8. (»potem v kopališču pospravljali«). Kopanje vojakov se je potem nadaljevalo še naprej: 19. 8. (»marode kopal«), 20. 8. (»potem kopal eno kompanjo«), 23. 8. (dopoldne in popoldne), 3. 9. (»ob 9h sem vojake entlanzal, ... ob 3h popoldne zopet vojake kopal.«), 11. 9., 12., 20. 9. (»po viziti sem ta hrastove kopal«), 24. 9. (»potem šel v Bad ter vojake etlanzal«), 26. 9. (dopoldne in popoldne), 27. in 30. 9. (»potem šel v Bad ter vojake kopal in strigel«). Zadnji zapis kaže na to, da je bil Grošelj občasno tudi vojaški frizer.

Vojaki so imeli občasno težave zaradi zobobola. Med njimi je bil tudi Grošelj. Tako je 6. maja 1918 odšel k **zobozdravniku** v Videm, da mu je popravil zobe. Nekajkrat je vojake poslal v bolnico zaradi popravljanja zob (3. 4. in 16. 6.). 3. 6. je zapisal: »... poslal dva vojaka na Rejano vsled zob.« 4. 6. pa: »popoldne dal pet vojakov v bolnico vsled zob ...«

Ker so imeli vojaki običajno **lenungo** na deset dni, lahko ugotavljava, da je bilo glede lenunge v Kavaliku takole: 26. 4. so prispeli v Kavaliko, 1. in 11. 5. lenunge ne omenja, 21. 5. pa je bil doma, lenungo omenja 1. 6. Kasneje lenunge ne omenja vse do 3. 10. 1918, tako da ne moreva točno vedeti, ali so jo še dobivali na deset dni ali mogoče enkrat na mesec. V tem obdobju je bil vsak mesec tudi doma, v času lenunge je bilo to (21. 6., 21. 7., 1. 8. in 1. 10.) Ker je bil 1. in 2. 10. 1918 doma, je šel po lenungo 3. 10., ko se je vrnil iz Ljubljane. Glede na to, da v tem času tako poredko omenja lenungo, sklepava, da je niso več dobivali redno na deset dni, kot je bilo to v Admontu ali na Reki.

Skrbel je tudi za **zdravila** (medicine). 5. 5. je izdelal zaboj za zdravila. Občasno je zapisal, npr. 2. 6.: »... fasali medicine.« 25. 6. je zapisal: »... potem pregledal, kaj manjka in smo naročili ...«.

Njegovo delo je bilo tudi **poročanje ali raport pri komandantu** bataljona ali kompanje (npr. 31. 5., 10. 6. 1918 (»potem spisal en raport«), 8. maja 1918 je zapisal: »popoldne bil pri meni hauptman.« Pogosto je omenjal, da je šel h komp. pogledat (npr. 10. in 15. 5.). 7. julija 1918 je zapisal: »potem k Lait.« (verjetno k Lautnantu, poročniku) ali 18. 8.: »potem čakali na štab Orzta.« Mogoče so čakali polkovnika (Obersta). 25. 7.: »potem je bil Ober Arzt pri nas.« 23. 9. je zapisal: »ob 4h šel k Oberleutnantu ter ga masiral,« šel je k nadporočniku. Da je odšel k laitmanu ali laitmantu, je zapisal še večkrat, npr. 25. 9., 29. 9. in 1. 10. 1918 (verjetno je šel k poročniku, nem. Leutnant). 4. oktobra 1918 je zapisal, da je odšel v Tavinako, v pisarne po opravkih. V Tavinaku je bi tudi 5. 10. Vsekakor lahko sklepava, da je imel z vodstvom bataljona pogoste stike, da je svojim nadrejenim moral poročati o številu bolnih in ranjenih ter o stanju v bolniških sobah. Zanimiva sta zapisa 13. in 29. avgusta 1918. 13. 8. je zapisal: »ob 10h je prišel štab Orzt, ki je našel več napak.« in 29. 8.: »ob 6h je vizitiral oberst Raitmano ter me spucal vsled rjuh.« Sklepava, da ga je polkovnik okregal zaradi rjuh, kaj je bilo narobe

z njimi, pa Grošelj ni zapisal. 6. avgusta 1918 je imel prav posebno poslanstvo: »... *potem šel z bataljonom k regimentu, prišli z bataljonom v Kodroipo, ostal čez noč v Codroipo.*« S Codroipe se je v Kavaliko vrnil 7. avgusta 1918. 21. septembra 1918 je »... *imel večerjo v Officirs Mese.*«

Drugo delo, ki ga je opravljal Franc Grošelj, je bilo povezano z delom vojakov. Kmalu po prihodu v Kavaliko, so delali oz. zidali v **maroden zimru** (26., 28. 4. 1918), ribali sobe (1. 5.) in belili maroden zimer (2. 5.). 24. in 25. maja 1918 je bil v Vidmu zaradi nabave cementa, ker so začeli **zidati kopalnico** (letrino za kopanje). 27. maja je dal prebeliti sobo v maroden zimru. 28. maja so dobili dile. Stalno je nadziral, kako so vojaki napredovali z delom v kopalnici (npr. 30. in 31. 5.). 11., 12. in 15. junija 1918 je spet odšel v Videm po cement in tokrat tudi po dile. 16. 6. je zapisal: »... *popoldne so delali v bade anstalt,*« v kopalnici ali v kopališču. Vojake je velikokrat priganjal pri delu (npr. 12., 17. 6.). Poleg tega so tudi popravljali barake. 25. 6. je zapisal: »... *popoldne popravljali eno barako.*« To nam daje vedeti, da je delal v zasilni bolnišnici, ki so jo imeli v Kavaliku v barakah. Nadziranje delavcev pri delu je postalo vsakodnevno Grošljevo delo od konca junija 1918 dalje. Značilen zapis je bil, npr. 26. julija 1918.: »*potem šel okoli, da so vojaki delali.*«

Ko se je 27. avgusta 1918 s kratkega dopusta vrnil v Kavaliko, je očitno dobil novo zadolžitev. Zapisal je: »*Ob 1h vizit, po vizitu vzel ljudi ter začel delati en drugi maroden haus.*« Naslednji dan, 28. 8. je zapisal: »... *potem šel v eno hišo in pustil beliti, ker smo štimali za maroden zimer, ob 12h kosilo, ... ob 1h vizit, potem šel zopet v hišo, da so delali, ob 7h smo nehali.*« Vse naslednje dneve potem omenja, da so delali v novem maroden zimru. Včasih so delali cel dan (npr. 4. 9.), včasih je nov maroden zimer samo nadziral dopoldne in potem popoldne. Vsakodnevno delo v novem maroden zimru je trajalo vse do 11. septembra 1918, ko je »... *selil v maroden zimer.*« Pred tem, 9. septembra 1918 piše: »... *jaz šel z vojniki strožake basati,*« se pravi, polniti nahrbtnike ali krušne vreče. 18. septembra 1918 je zapisal: »... *čez dan delali v marodenhaus in bad belili.*« Naslednji dan, 19. 9. so: »... *delali eno omaro, kosten.*« 24. 9. je zapisal: »... *šel okoli za maroden zimer gledat.*« Naslednji dan, 25. 9.: »... *potem šel v Feletto, ker tam napravil marodenhaus.*« Sklepava lahko, da je 24. septembra 1918 v bližnjem kraju Feletto našel še en prostor, ki je kasneje služil za bolniško sobo. 26. septembra 1918 je šel »... *v Feletto, tam hodili s hauptmanom vsled marodenhaus.*« 28. septembra 1918 popoldne je: »...*šel v Feletto ter tam imel vizit, ob 7h prišel nazaj.*« Zadnji dan dnevnika je zapisal: »*vse dopoldne selil v Feletto.*«

Poleg tega je Grošelj zapisal, da so **delali na vrtu**, npr. 28. junija 1918: »... *potem na vrtu delali, ob 12h kosilo, ... potem zopet delali na vrtu.*« 3. julija 1918 so popoldne sekali drva, 5. 7. pa je »... *naganjal vojake, da so drva žagali.*« Tudi 8. avgusta 1918 so: »... *drva cepili.*«

Še drugačno delo je imel 20., 21. in 22. septembra 1918. 20. 9. se je ob 7h zvečer odpeljal v Rodraj po **vino** in tam ostal čez noč. Naslednji dan je ob 6h vstal in natakal vino. Potem se je vrnil v Kavaliko in 22. 9. dobil en voz, s katerim je šel po vino na postajo v Videm.

Nadziranje vojakov je bilo tudi Grošljevo delo, kakor je opisano ob delu za novo bolniško sobo. 16. junija 1918 je zapisal: »... *potem šel vojake komandirat.*« Velikokrat je zapisal, da je šel po jutranji viziti: »... *okoli pogledat vsled delavcev*« (npr. 1. 7., 21. 8.) ali »... *popoldne šel spet gledat, da so vojaki delali.*« (5. 7., 22. 8. do 28. 9.). Glede na to sklepava, da je bil Grošelj kot narednik (Feldwibel) zadolžen, da je vojake nadziral, da so delali. Grošelj je zapisal tudi, da je »*gledal, da so delali saniteti, ...*« (npr. 3. 7., 22. 8.). 7. oktobra 1918 je

zapisal: »... *potem okoli revidiral.*« 29. maja 1918 so organizirali **šolanje sanitetnih delavcev**, zapisal je: »... *ob 1h bili sklicani vsi saniteti, ker imeli šolo.*«

Zdravje Franca Grošlja v času bivanja v Kavaliku in Felettu

V obdobju od 26. aprila do 10. oktobra 1918, ko je vsak dan pisal dnevnik, je bil bolan samo enkrat in sicer 6. junija 1918, ko je zapisal: »... *potem šel ležat, ker sem bil bolan.*« Da je bilo nekaj narobe z njegovim zdravjem, lahko sklepamo tudi ob njegovem zadnjem zapisu v dnevnik 23. oktobra 1918: »... *po kosilu šel v bolnico vsled roke.*« Potem se dnevnik konča in lahko samo še ugibamo, kaj je bilo narobe z njegovo roko ali se je morda poškodoval.

V dnevnikih Franca Grošlja brez težav zasledimo, da je bil veren človek. Na to kaže tudi relikvija, ki jo je hranil iz časa prve svetovne vojne. Predvidevava lahko, da jo je nosil s seboj ves čas v veri, da bo vojno preživel.

Slika 18: Relikvija na tkanini, ki je Franca Grošlja tolažila v težkih trenutkih prve svetovne vojne.

Večino leta 1918, ko je bil v zaledju italijanskega bojišča, pa očitno ni bilo pogosto možnosti, da bi **obiskoval mašo**. Zapis, da je bil pri maši, zasledimo bolj poredko, npr. 9. 6., 23. 6., 14. 7., 11. in 17. 8., 29. 9. 1918 in 6. 10. 1918. Glede na te datume ugotavljava, da je šel k maši ob nedeljah (sledijo si na sedem dni).

Stiki z domačimi v obdobju od 26. 4. do 10. 10. 1918

Iz Grošljevega dnevnika je razvidno, da je v tem obdobju pogosto potoval domov. V času od 14. 4. do 23. 10. 1918 je bil doma kar sedemkrat in sicer skupaj 21 dni. Za pot je potreboval približno en dan z vlakom preko Gorice in Logatca do Ljubljane in en dan za povratek.

Obdobje	Kraj – zapored. obisk	Število dni na dopustu	Št. dni doma skupaj na dopustu	Razmak
12. 4. 1918	Ljubljana (doma) 0			0
20. – 22. 5. 1918	Ljubljana (doma) 1	3	3	37 dni
18. – 21. 6. 1918	Ljubljana (doma) 2	4	7	27 dni
8. – 11. 7. 1918	Ljubljana (doma) 3	4	11	17 dni
29. 7. – 1. 8. 1918	Ljubljana (doma) 4	4	15	18 dni
24. – 25. 8. 1918	Ljubljana (doma) 5	2	17	23 dni
13. – 15. 9. 1918	Ljubljana (doma) 6	3	20	18 dni
2. 10. 1918	Ljubljana (doma) 7	1	21	16 dni

Kakor je razvidno iz zgornje preglednice, je bil doma vsak mesec vsaj enkrat, v juliju 1918 pa celo dvakrat. Največji razmak med dvema obiskoma domačega mesta je bil od prihoda na italijansko bojišče 13. oz. 14. 4. do 20. 5., ko ga ni bilo domov 37 dni. Med naslednjimi obiski Ljubljane so bili razmaki od najmanj 16 dni do 27 dni.

Prehrana v času Grošljevega bivanja v Kavaliku

Grošelj je vsak dan zapisoval tudi, kaj so imeli za zajtrk (fruštek), kosilo in večerjo. Tako dosledno navajanje hrane verjetno pomeni, da je morebiti celo sam skrbel za prehrano bolnikov. Kakšna je bila prehrana v času bivanja v Kavaliku, pove primer Grošljevih zapisov o hrani v tednu od 10. do 16. junija 1918.

10. 6. 1918	Zjutraj kava, ... ob 12h kosilo, župo, meso in voser spocelne, ... ob 7h večerja, golaž in spocelne.
11. 6. 1918	Ob ¼ 6 zjutraj vstal, se umil, potem črno kavo, ... ob 12h kosilo, župo, meso, grah in črn kofe, ... ob 7h večerja, golaž in krompir.
12. 6. 1918	Zjutraj kava, ... ob 12h kosilo, župo, meso in grah, ... ob 7h večerja, vampe in polenta.
13. 6. 1918	Zjutraj kava, ... ob 12h kosilo, župo, meso in kisan krompir, ... ob 7h večerja, šnicel, krompir.
14. 6. 1918	Zjutraj kava, ... ob 12h kosilo, župo, meso in sladko zelje, ... ob 7h večerja, golaž in polenta.
15. 6. 1918	Ob 6h vstal, se umil, potem belo kavo, ... potem kosilo, župo, meso in grah, ... ob 7h večerja, golaž in makarone.
16. 6. 1918	Ob 6h vstal, potem frušte, ... ob 12h kosilo, župo, meso in melspays in črno kavo, ... ob 7h večerja, šnicel in krompir.

Kakor je razvidno iz primera, je bila prehrana mnogo boljša, kot pa npr. v Braunanu. Kljub temu ne moremo govoriti o zdravi prehrani, saj so verjetno pogrešali sveže sadje in zelenjavo. Dvakrat na dan pa so jedli meso, kar gotovo ni bilo zdravo. Preskromne pa so imeli zajtrke, saj so takrat dobili le kavo. Ob nedeljah so večkrat dobili še sladico.

Opažanja Franca Grošlja o okolici, v kateri je delal

Na krajših ali daljših potovanjih v času Grošljevega bivanja v Moskali in kasneje v Kavaliku, je včasih zapisal, kar je videl. 5. maja 1918 je zapisal: »... ob pol štirih šel malo ven ter se peljal z električnim vozom v Trosima in potem nazaj, kjer je veliko hiš praznih in vse po hišah poravbano. Za jesti se ne dobi nikjer. Peljal sem se dve uri daleč in sem plačal 30 vinarjev, potem sem tri cerkve obiskal, potem nazaj.«

9. maja 1918 je: »... šel v Udine z enim bolnikom, v Sant Oswaldo, in prišel nazaj ob pol petih popoldne ... in v Oswaldo je vse tudi razbito in vse trgovine so bile prazne tudi po Udini in poslopja so vsa razbita.«

18. maja 1918, ko je potoval skozi Gorico proti Ljubljani, je zapisal: »... po poti videl zelo veliko italijanskih kavarn v Gorici in kanonov.« Ko se je 22. 6. vračal iz Ljubljane v Kavaliko, je zapisal: »Ob 1h ponoči se odpeljal zopet iz Ljubljane, kjer je čez Ljubljano peljali en cel cug ranjencev in mi šele ob 2h odpeljali. ... Ob pol devetih smo bili v Volce Drago (Volčja Draga pri Gorici), kjer je vse po hribih razbito, ob ¾ na 9 smo bili v Sant Peter (Šempeter), kjer so vsi hribi, polje in hiše razbite, ob četrt na deset smo se peljali skozi Gorico in bil je zopet en cug ranjencev.«

1. avgusta 1918, ko je odhajal iz Ljubljane nazaj v Kavaliko, je zapisal: »... ob pol desetih zvečer so enega vojaka na postali ustrelili, ker so se igrali z geverom, ob pol polnoči je nek orožnik enega vojaka ustrelil na kolodvoru, ker je imel javno nasilstvo.«

16. avgusta 1918 je zapisal: »... zvečer so Hornisti po ulici plozali **Cofenstrajh**, ker je bil cesarjev god.« Na cesarjev rojstni dan so imeli mimohod z vsemi rumenimi portopeji in trakovi za dobre strelce itd., s cofi in paradnimi deli uniform. 7. septembra 1918 je zapisal, da

so: »... imeli praznik, ker je bilo eno leto, kar so naši vojaki na Sant Mihelo vdrli in zapodili Italijane nazaj, tako so naši prišli naprej.«

Preživljanje prostega časa:

Ker je Grošelj v Kavaliku zelo redko zapisal, da se je šel sprehajati (npr. 14. 7., 15. 8.), sklepava, da je bil v tem času polno zaposlen. Včasih pa si je od dela tudi oddahnil. Nenavaden je njegov zapis 8. septembra 1918: »... šel špansirat in z enim kolegom spila en liter in pol vina.« Včasih pa je ob redkih prostih trenutkih raje legel k počitku, npr. 27. 9., morebiti pa tudi takrat, ko je zapisal: »... popoldne frei« (npr. 17. 8., 28. 9.). V nedeljo, 6. oktobra 1918 je zapisal: »... ob pol petih je bila procesija in vojaška godba.«

6 MATERIALNA DEDIŠČINA FRANCA GROŠLJA

Omenili sva že, katera priznanja je hranil Franc Grošelj iz časa prve svetovne vojne.

Razvrstiva jih lahko v naslednje kategorije:

- srebrna medalja 2. razreda za hrabrost,
- Karlov križec, železni zaslužni križec za zasluge na bojišču,
- križec z zlatim osredjem in rimsko VI, verjetno za večletno službo,
- križec z letnico 1916, verjetno zaradi bojevanja na soški fronti,
- kovinska planika, znak pripadnosti 2. gorskemu strelskemu polku (27. domobranskemu pešpolku),
- srebrna značka s cesarjem Franc Jožefom I, ki so jo lahko kupili, so pa bile srebrne precej dražje od medeninastih in železnih.

»Prodaja je bila pomemben element znakov in razlog za njihov nastanek, saj je na nekaterih dobesedno zapisano, da je denar odprodaje namenjen za vdove in otroke padlih ali za invalidski sklad. Polki so imeli v ta namen posebne sklade. V glavnem pa se je denar verjetno stekel pri vojnem ministrstvu. Dopustiti je potrebno možnost, da so bili znaki kdaj razdeljeni tudi brezplačno.«¹¹ Glede na to ugotavlja, da so mu nekatere medalje podelili, nekatere pa je verjetno kupil sam.

Slika 19: Priznanja in evidenčni obesek Franca Grošlja (hrani Silva Grošelj)

¹¹ Janez J. Švajncar: Svetovna vojna 1914–1918, Slovenci v avstro-ogrski armadi, Maribor, Pokrajinski muzej, 1988, str. 51-52.

Grošljev vnuk Vito Stanislav Grošelj hrani tudi priznanje Francu Grošlju iz povojnega obdobja, iz leta 1929, na katerem je v cirilici zapisano: »Njegovo veličanstvo Aleksandar I. po milosti Božjoj i voljo narodnoj Kralj Srba, Hrvata in Slovenaca, blagovoleo je ukazom svojim od 17. decembra 1928 god. No. 52081 odlikovati višjeg stražnika v Ljubljani FRANCA GROŠELJA zlatom medaljom za građanske zasluge, što mu ovim uverenjem potvrđuje KO NO. 2763, Kancelar kraljevskih ordena diviz. general, Beograd, 1. marta 1929 god., sekretar Kancelarije kraljevskih ordena«¹²

Omenjeno besedilo bi lahko prevedli takole: »Njegovo veličanstvo Alexander I po milosti Božji in ljudski volji kralj Srbov, Hrvatov in Slovencev, blagovolil je izdati ukaz 17. decembra 1928. No. 52 081 za višjega stražnika v Ljubljani FRANCA GROŠLJA zlato medaljo za civilne zasluge, kar potrjuje s tem potrdilom KO št. 2763, kanceler za kraljevska odlikovanja, divizijski general, Beograd, 1. marca 1929, sekretar Urada kraljevske medalje.«

7 SKLEPNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE HIPOTEZ

Primerjava območij, kjer je v letih 1917 in 1918 delal Franc Grošelj in kjer se je gibal 27. domobranski pešpolk

Če primerjava podatke o krajih, kjer je v času vojne delal Franc Grošelj in kraje, kjer se je nahajal 27. domobranski pešpolk, ugotavlja naslednje:

- Od julija 1917 do marca 1918 se kraji ne ujemajo, ker je Franc Grošelj delal na Reki, v Braunanu/Beško in v Admontu, 27. pešpolk pa je bil na soški fronti.
- Šele aprila 1918 v Kavaliku se je Franc Grošelj pridružil svojemu 27. pešpolku, vendar je ves čas delal v zaledju frontne črte.
- Grošljevi dnevniki se zaključijo 23. oktobra 1918, 25. oktobra pa se je njegov polk v Codroipu uprl, nakar so ga razorožili. Ko bi moral 29. oktobra ponovno na fronto in je zato spet dobil orožje v roke, se je polk dokončno uprl in vojaki so pod vodstvom svojih oficirjev lahko odšli proti Ljubljani. Z njimi je prav gotovo bil tudi Franc Grošelj.

Obdobje	Franco Grošelj	27. domobranski pešpolk
julij 1917	Reka	na soški fronti
avgust 1917	Reka (do 23. 8.) Braunan (od 29. 8.)	na soški fronti
september 1917	Braunan (do 26. 9.) Admont (od 28. 9.)	na soški fronti, v 11. soški bitki branil Sv. Gabrijel (4.-11. 9.)
oktober 1917	Admont	na soški fronti, po prodoru pri Kobaridu 28. 10. odšel za umikajočimi se Italijani
november 1917	Admont	na italijanskem bojišču, 13. 11. dosegel reko Piavo, nekaj časa v zaledju.
december 1917	Admont	nekaj časa v zaledju, nato spet pri reki Piavi.
januar 1918	Admont	na italijanskem bojišču

¹² Prevod iz cirilice: Vito Stanislav Grošelj, januar 2015.

februar 1918	Admont	na italijanskem bojišču
marec 1918	Admont (do 1. 3.)	na italijanskem bojišču
april 1918	Moskali (14. –23.4.) Kavaliko (od 26. 4.)	na italijanskem bojišču
maj 1918	Kavaliko	na italijanskem bojišču
junij 1918	Kavaliko	V junijski ofenzivi napadal v smeri Trevisa, po neuspehu se je umaknil nazaj čez reko Piavo.
julij 1918	Kavaliko	na italijanskem bojišču
avgust 1918	Kavaliko	na italijanskem bojišču
september 1918	Kavaliko	na italijanskem bojišču
oktobra 1918	Kavaliko (do 23. 10.)	na italijanskem bojišču, 25. 10. se je v Codroipo uprl, 29. 10. se je dokončno uprl in se pod vodstvom oficirjev odpravil proti domovini.

DOLŽINA BIVANJA V RAZLIČNIH KRAJIH

Reka: V vojaški bolnišnici na Reki je preživel **38 dni** v času od 10. julija do 23. avgusta 1917. V tem času je bil trikrat doma, večinoma po službeni dolžnosti, ko je bolnike peljal v bolnišnico v Šiško.

Braunan: Z Reke je odpotoval v Braunan oz. Beško v bližini takratne nemško-avstrijske meje (danes se ta kraj nahaja na jugovzhodu Poljske, približno 40 km zahodno od Przemysla). Tam je **29 dni** (nepretrgoma) delal v barakarski bolnišnici.

Admont: Potem je bil premeščen v vojaško bolnišnico v **Admont** na Zgornjem Štajerskem, v kateri je delal skoraj štiri mesece (**117 dni**). Šele po enomesečnem bivanju v Admontu je smel spet domov. Ko je bil v Admontu, je domov odšel še trikrat. Po 73-dnevnem neprekinjenem delu v Admontu je verjetno dobil dopust, potem pa je bil premeščen v zaledje italijanskega bojišča.

Kavaliko: 13. aprila 1918 se je odpeljal iz Ljubljane proti Trstu. Najprej je bil 10 dni v Moskali, dva dneva v Čaki, nato pa je bil vse do konca v Kavaliku pri Vidmu (Cavalicco pri Udinah). Skupaj je bil v Kavaliku **147 dni** ali skoraj pet mesecev. V tem času je sedemkrat potoval domov, z vlakom preko Gorice v Ljubljano.

GROŠLJEVO DELO V RAZLIČNIH KRAJIH

Reka: Na Reki je v vojaški bolnici vodil bolnike k viziti in skrbel zanje. Za bolnico je tudi kupoval hrano, večkrat pa je z vojaki šel v hrib nabirat koprive, ki so jih jedli kot špinačo. Vsakih deset dni so redno dobivali lenungo, zato je lahko občasno zavil v gostilno, kjer si je privoščil kakšno pivo ali hrano po želji.

Braunan/Beško: Njegova glavna zadolžitev je bila, da je skrbel za vizito. Svojega dela natančneje ne opisuje.

Admont: Vizite je imel večinoma dvakrat na dan, dopoldne in popoldne. Občasno je k viziti prišlo več sto vojakov. Njegovo delo je bilo tudi, da je sprejemal nove bolnike in odpuščal tiste, ki so ozdraveli. Večkrat je koga poslal v bolnico v Admont. Bolnikom je meril vročino (fiber) in verjetno na splošno skrbel za njihovo zdravljenje. Skrbel je tudi za čistočo bolnišnice in vojašnice, ki je bila v bližini. Bolniki so imeli probleme z ušmi. Nadrejenim je redno poročal (raport) o stanju v bolnišnici. Vsakih deset dni je vojakom delil kruh in lenungo. Urejal je tudi denarne zadeve za bolnišnico in za bolnišnico kupoval hrano.

Moskali: Bolnike je vodil k viziti, hudo bolne je pošiljal naprej v bolnico.

Kavaliko: V Kavaliku je imel vsak dan dve viziti, zjutraj in popoldne, včasih pa tudi zvečer. Večkrat je bilo pri viziti preko sto vojakov. Vsakodnevno je moral na raport poročat nadrejenim o stanju v bolnišnici. Po 9. oktobru 1917, ko je v bližnjem kraju Feletto usposobil novo bolniško sobo, je imel dopoldne vizito v Kavaliku, popoldne pa v Felettu. Skoraj vsak

dan je sprejemal bolne vojake v bolniško sobo. Če so bili zelo bolni, jih je spremljal v Videm (Udine) v bolnico. Prevezovanje ranjencev je bilo prav tako Grošljevo delo. Bolnikom je meril vročino in jim po potrebi dajal mrzle obkladke, skrbel je za zdravila. Nekajkrat so ga poklicali, da je šel zdraviti tudi civilno prebivalstvo. Grošelj je skrbel oziroma nadziral čistočo v prostorih. Omenja težave z ušmi. Vojaki so se večkrat kopali in pri tem jih je Grošelj včasih priganjal. V bližini barakarske bolnišnice je bila tudi kasarna, v kateri je Grošelj prav tako skrbel za čistočo in kopanje vojakov. Občasno je bil Grošelj tudi vojaški frizer. Redno je hodil na raport poročat komandantu bataljona. Ker lenungo v Kavaliku bolj poredko omenja, je možno, da je niso več dobivali redno.

Drugo delo, ki ga je opravljal Franc Grošelj, je bilo povezano z delom vojakov. Kmalu po prihodu v Kavaliko, so zidali v bolniški sobi, ribali sobe in belili. Potem je Grošelj priskrbel material iz bližnjega Vidma (Udine), da so začeli zidati kopalnico (letrino za kopanje). Občasno je bilo potrebno popraviti kakšno barako. Ko se je 27. avgusta 1918 vrnil s kratkega dopusta doma nazaj v Kavaliko, je dobil zadolžitev, da začne delati novo bolnišnico. Sledilo je vsakodnevno delo v novih prostorih, ki je trajalo do 11. septembra 1918, ko je selil opremo v novo bolniško sobo. 25. in 26. septembra 1918 je v bližnjem kraju Feletto iskal prostore še za eno novo bolniško sobo. Prvo vizito v novi bolniški sobi v Felettu je imel že 28. septembra 1918. Zadnji dan dnevnika je zapisal, da je vse dopoldne selil v Felleto. Grošelj je kot narednik skrbel, da so vojaki delali. Med drugim so junija in julija 1918 delali tudi na vrtu, avgusta pa so cepili drva. Nadziral je tudi sanitete, 29. maja 1918 pa so organizirali šolanje sanitetnih delavcev.

PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA V RAZLIČNIH KRAJIH

Reka: V prostem času se je pogosto sprehajal po vrtu ali posedal na klopi. Večkrat je odšel na ogled mesta Reke. Ob večerih je opazoval ladje, ki so bile vse razsvetljene. Ob nedeljah je šel k jutranji maši. Kadar je bilo vroče, se je lahko včasih, ob popoldnevih, tudi kopal v morje.

Admont: Ob nedeljah je hodil k maši.

Kavaliko: V Kavaliku verjetno ni bilo možnosti, da bi redno obiskoval maše, ker to v petih mesecih bivanja v Kavaliku omenja samo sedemkrat. Ker je zelo redko zapisal, da se je šel sprehajati, sklepava, da je bil v tem času polno zaposlen. Enkrat omenja, da sta se z nekim kolegom spila precej vina (8. 9. 1918).

PREHRANA V RAZLIČNIH KRAJIH

Reka: Grošelj prehrano v svojih dnevnikih opisuje zelo podrobno, tako da sklepava, da jo je v bolnici delil bolnikom. Prehrana na Reki je bila zelo enolična. Jedli so veliko mesa, saj je bila juha (verjetno mesna) in meso vsak dan za kosilo in za večerjo. Sveže zelenjave skoraj ni bilo, občasno so imeli kuhano zelenjavo. Ob nedeljah so imeli pri kosilu še sladico (melšpajz).

Braunan: Hrana je bila zelo enolična in količinsko skromna. Za kosilo so imeli juho, meso in polento kar štirikrat na teden. Petkrat na teden pa so imeli za večerjo prežgano juho in polento. Na jedilniku ni bilo svežega sadja in zelenjave. Nekajkrat je šel v mesto Braunan in kupil sadje, ki ga je potem prodajal. Ker je bila hrana slaba, je šel občasno v gostilno. Večkrat je šel tudi delat k kmetom, da je pri njih dobil hrano (sekal je drva in pobiral krompir).

Admont: Bolnišnična prehrana v Admontu je bila enolična, vendar z drugačnimi jedmi in pijačo, kot v drugih krajih. V določenem obdobju so pogosto pili mleko (za zajtrk in za večerjo). Pogosto so jedli meso in krompir.

Kavaliko: Prehrana je bila podobna kot drugod. Dvakrat na dan so jedli meso, svežega sadja in zelenjave pa ni bilo. Imeli so skromne zajtrke, saj so takrat dobili le kavo. Ob nedeljah so včasih dobili še sladico.

ZDRAVJE FRANCA GROŠLJA V RAZLIČNIH KRAJIH

Reka: Enolična prehrana je verjetno pripomogla k slabemu zdravju Franca Grošlja. V 38-ih dneh, kolikor jih je preživel na Reki, je dvakrat zbolel z visoko vročino, da je nekaj dni obležal v postelji.

Braunan: Grošljevo zdravje v Braunanu je bilo slabo, saj je v 29-ih dneh dvakrat zbolel. Imel je visoko vročino, sam je menil, da ima malarijo.

Admont: V štirimesečnem obdobju Grošelj ni bil resneje bolan, razen 23. decembra 1917, ko je zapisal, da ima spet malarijo.

Kavaliko: V petmesečnem obdobju je bil bolan samo enkrat in sicer 6. junija 1918. Vojaki so imeli občasno težave zaradi zobobola, med njimi je bil tudi Grošelj (6. 5. 1918). Iz zadnjega zapisa pa izvemo, da je šel v bolnico zaradi roke.

Truppenkörper:		Hemdschreibig (Ausgang in)	Ort:	
Charge:			Polit. Bezirk (Komitat):	
Name:			Land:	
Religion:			ort:	
Assentjahr:			land:	
Geburtsjahr:		Geburts-	Land:	
Geburts-		Jahr:		
Grundbesitz (Vermögens) Nr.:		Vom Ableben ist zu verständigen:		
Geimpft gegen:	Blattern:			
	Typhus:			
	Cholera:			
Anmerkung:		Verständigt:		

Slika 20: Osební podatki Franca Grošlja. Kakor je razvidno, je bil cepljen proti črnim kozam, tifusu in koleri.

Slika 21: Verižica z obsekom, ki jo je Franc Grošelj nosil v času prve svetovne vojne.

ZANIMIVOSTI V RAZLIČNIH KRAJIH

Zanimivosti na Reki:

- Ko je 9. 7. 1917 potoval na Reko, so v kraju Sant Peter čakali od pol 6h do pol 10h. V teh štirih urah je šlo mimo kar 35 vagonov ranjencev.
- 29. 7. 1917 je v bolnico prišlo 400 vojakov z malarijo. Eden je še isti dan umrl.
- 3. 8. 1917 je nad Puljem videl 15 avionov. Izvedel je, da so Italijani z letali obstreljevali Pulj. Pokanje se je slišalo še vso noč.
- 4. 8. 1917 so bile na morju vse ladje v zastavah, ker so ubranili Črnovič.

Zanimivosti v Braunanu:

- V tej vojaški bolnici so vojaki umirali vsakodnevno. V 29-ih dneh Grošelj omenja smrt 35-ih vojakov. Umirali so predvsem zaradi malarije in lakote. Večkrat omenja pogrebe, ko so umrle vojake pokopavali.
- 29. 8. 1917 je na pokopališču v Beškem opazil, da je tam pokopanih čez 2.000 Srbov in Rusov.
- 30. 8. 1917 je prišlo čez 500 vojakov, ki so bili zelo bolni. 17. 9. 1917 je prišlo v bolnico spet 400 bolnikov.

Zanimivosti v Admontu:

- Večkrat so šli krast drva, ker je bilo v sobah zelo mrzlo.

Zanimivosti v Kavaliku:

- Ko je šel v prostem času na krajše potovanje »z električnim vozom«, je opazil, da so hiše izropane, poslopja razbita in da se nikjer ne da dobiti hrane.
- Ko je potoval z vlakom, je poročal o vlakih, polnih ranjencev.
- 16. avgusta 1918, na cesarjev rojstni dan, so imeli Hornisti v Kavaliku slavnostne povorke.
- 7. septembra 1918 je so imeli praznik, ker je bilo eno leto od tedaj, ko so ubranili Sant Mihel.

Zapisi v Kavaliku o dogajanju na fronti

- 13. maja 1918 je ob sedmi uri odšel en bataljon na fronto. 29. maja 1918 je zopet odmarširal en bataljon v strelske jarke.
- V Kavaliku so večkrat slišali pikanje s topovi, saj fronta ni bila prav daleč.
- 16. junija 1918 je bila ofenziva in so njihovi vojaki prišli 15 kilometrov čez reko Piavo. 17. junija 1918 so prišli čez Treviso, kjer so zajeli 10.000 ujetnikov, imeli pa so veliko ranjencev.
- 3. in 4. avgusta 1918 je bila ofenziva in se je s fronte slišalo pikanje topov. Podobno je bilo še 23. avgusta, 6. in 25. septembra 1918.
- 6. avgusta 1918 je z bataljonom v odšel v Kodroipo (Codroipo), ki je 15 do 20 kilometrov oddaljena od Vidma oz. Kavalika.
- Večkrat so nad njimi letali italijanski avioni, njihovi vojaki pa so jih obstreljevali.
- 9. septembra 1918 so imeli na fronti »šnel fajer z baterijami,« hiter ogenj ali napad iz protiletalskih baterij.
- 23. septembra 1918 je prišel k njim »44. marš bataljon«.
- Ko so v oktobru 1918 italijanske sile napredovale, so bili noč in dan v pripravljenosti.
- 4. in 5. oktobra je prišlo več italijanskih aeroplanov, njihovi vojaki pa so dva spravili na tla.
- Ko so Italijani 20. oktobra 1918 napredovali in se je vnela poslednja bitka mesto Vittorio Veneto (20. oktobra in 1. novembra), se Grošljev dnevnik konča.

PREVERJANJE HIPOTEZ:

Pred raziskovanjem sva predvidevali naslednje:

Deloval je v krajih predvsem na Slovenskem in Hrvaškem.

Hipoteza se ni potrdila. Ugotovili sva, da je bil Franc Grošelj v letih 1917–1918 v krajih Reka, Beško oz. Braunan (Poljska), Admont (Avstrija), zadnje obdobje v zaledju italijanske fronte (Moskali, Kavaliko in Feletto v Italiji).

Bil je sanitejc in je delal v vojaških bolnicah. Prisoten je bil pri vizitah, ranjenim vojakom je verjetno tudi stregel hrano.

Hipoteza se je potrdila.

V svoje dnevniške zapise je verjetno zapisal tudi pomembne zgodovinske dogodke: bombardiranja, bitke, hujše poškodbe, nove metode zdravljenja ranjencev, skrivališča, napade sovražnikov...

Hipoteza se je deloma potrdila. V dnevniških zapisih sva zasledili zapise o bitkah, ranjenih in mrtvih, ne moreva pa potrditi domneve, da so uporabili nove metode zdravljenja. Vsi dogodki, ki jih omenja, so skopo opisani.

V vojaških bolnišnicah so imeli enolično in skromno hrano.

Hipoteza se je potrdila.

Z domačimi se je verjetno dopisoval, občasno pa jih je tudi obiskal, saj niso bili daleč.

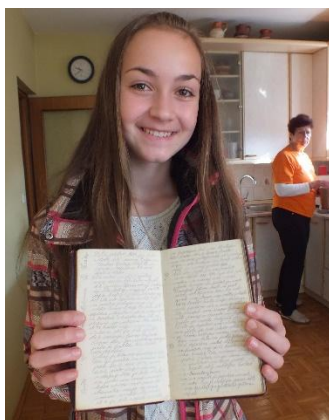
Hipoteza se je potrdila.

Vsak dan je imel tudi nekaj prostega časa, ki ga je izrabil za kopanje (če je bil ob morju), sprehajanje, pisanje pisem, druženje z ostalimi vojaki, počitek in mogoče za skromne zabave ob zmagah.

Hipoteza se je potrdila. Najmanj časa je imel v Kavaliku, ker je imel tam tudi večje odgovornosti (nadziranje vojakov pri gradnji novih bolniških sob oziroma bolnišnic).

8 ZAKLJUČEK

Zavedava se, da sva imeli zelo veliko srečo, da sva dobili dnevnike nekoga, ki je sam doživel prvo svetovno vojno. Podatki iz prve roke po več kot stotih letih so danes izjemna dragocenost, saj so originalni, pristni. Ker pa so zapisi skopi, je potrebno kar nekaj znanja, da jih lahko pravilno razložimo. Potrebno je dobro poznavanje zgodovinskih dogodkov, vojaških činov in nemškega jezika, saj je pogosto zapisal nekoliko popačene nemške besede.

Slika 22: Ana Renko z enim od Grošljevih dnevnikov, v ozadju Silva Grošelj, 9. 10. 2014.

Veseli sva, da sva z analizo dnevnikov Franca Grošlja v vojnih letih 1917–1918 lahko odgovorili na vsa zastavljena vprašanja.

Iz raziskovalne naloge sva se zelo veliko naučili. Izvedeli sva, kje se je nahajal, kaj je delal v delovnem in prostem času, kaj so jedli itd. V času bolezni in letalskih napadov je bilo slutiti tudi strah, ki so ga vojaki občutili zaradi ogroženosti svojih življenj. O nesmiselnosti vojne je

verjetno razmišljal, ko je gledal dolge vlake samih ranjencev, verjetno pa tudi pri vsakodnevnem delu z bolniki in ranjenci.

Grošljevi dnevnik nudi še veliko podatkov za raziskovanje. Natančneje bi se dalo raziskati še veliko stvari, vendar pa to ni bil cilj te raziskovalne naloge.

9 LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

- Tomaž Budkovič, Tomaž: 27. domobranski pehotni polk / 2. gorski strelski polk, (v zborniku Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918), Ljubljana, Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2010, str. 28–29.
- Enciklopedija Slovenije 9, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, str. 398–409 (prva svetovna vojna).
- Spletni Slovar slovenskega knjižnega jezika, <http://bos.zrc-sazu.si>.
- Soška fronta 1915–1917, Vojni muzej Solkan, <http://vojni-muzej-solkan.com/solkan/soska-fronta>, 18. 12. 2014.
- Švajncer, Janez J.: Svetovna vojna 1914–1918, Slovenci v avstro-ogrski armadi, Maribor, Pokrajinski muzej, 1988.

PISNI VIRI:

- Drugi zvezek: Svetovna vojska 1915, F. Grošelj, od 20. 10. 1915 do 22. 5. 1916.
- Koledar za leto 1915: dnevnik F. Grošlja od 4. 6. 1916 do 23. 8. 1916.
- Dnevnik Franca Grošlja za obdobje od 8. 7. 1917 do 29. 10. 1918.

USTNI VIRI:

Silva Grošelj, Aškerčeva 43, Domžale (tel. 031/602-722).

MATERIALNI VIRI:

Predmeti: vojaški evidenčni obesek, vojaška zaslužna medalja za hrabrost, Karlov križec za zasluge na bojišču, križec z zlatim osredjem in rimsko VI, križec z letnico 1916, planika, kovinski znak vojakov 2. gorskega strelskega polka, srebrna značka z napisom Franc Jos. I., relikvija na tkanini, verižica z obeskom za sliko.

Dokumenti: legitimacija iz leta 1917, priznanje Francu Grošlju za hrabrost z dne 25. 8. 1915, list s podatki o cepljenjih, dopisnica z dne 13. avgusta 1914.

Fotografija: skupinska slika vojakov s Francem Grošljem.

(Skupinsko sliko, predmete, priznanja in druge dokumente hrani Silva Grošelj.)

10 SEZNAM SLIK

SEZNAM SLIK

Slika na naslovni strani: Franc Grošelj (izsek iz skupinske slike).

Slika 1: Vojaški evidenčni obesek s podatki o naredniku Franzu Grošlju.

Slika 2: Legitimacija iz leta 1917.

Slika 3: Skupinska slika, Franc Grošelj sedi na tleh, spredaj desno.

Slika 4: Dopisnica Franca Grošlja z dne 13. avgusta 1914.

Slika 5: Priznanje Francu Grošlju za hrabrost z dne 25. 8. 1915.

Slika 6: Vojaška zaslužna medalja Franca Grošlja za hrabrost.

Slika 7: Planika, kovinski znak vojakov 2. gorskega strelskega polka, prej 27. domobranskega pehotnega polka.

Slika 8: Karlov križec, železni zaslužni križec za zasluge na bojišču.

Sl. 9: Križec z zlatim osredjem in rimsko VI.

- Sl. 10: Križec z letnico 1916. To je edino leto, ki ga je Franc Grošelj preživel na bojiščih soške fronte.
Slika 11: Srebrna značka z napisom Franc Jos. I. in s podobo cesarja.
Slika 12: Avstro-Ogrska med 1. svetovno vojno in kraji, kjer je delal Franc Grošelj v letih 1917 in 1918.
Slika 13: Primer dnevnika za čas dela na Reki, ko jih je obiskal en Obrst (polkovnik), 21. 7. 1917.
Slika 14: Primer dnevnika za čas dela v Braunanu, 21. in del 22. 9. 1917.
Slika 15: Primer dnevnika za čas dela v Admontu, 10. in del 11. 1. 1918.
Slika 16: Primer dnevnika za čas dela v Moskali in Čaku, 23. in 24. 4. 1918.
Slika 17: Primer dnevnika za čas dela v Kavaliku, 23. in 24. 4. 1918.
Slika 18: Relikvija na tkanini, ki je Franca Grošlja tolažila v težkih trenutkih prve svetovne vojne.
Slika 19: Priznanja in evidenčni obesek Franca Grošlja.
Slika 20: Osebni podatki Franca Grošlja. Kakor je razvidno, je bil cepljen proti črnim kozam, tifusu in koleri.
Slika 21: Veržica Franca Grošlja iz časa prve svetovne vojne.
Slika 22: Ana Renko z enim od Grošljevih dnevnikov, v ozadju Silva Grošelj, 9. 10. 2014.

11 PRILOGA: SLOVAR NEMŠKIH IN DRUGIH TEŽJE RAZUMLJIVIH BESED V DNEVNIKIH FRANCA GROŠLJA

Besede, ki jih najdemo v SSKJ:

bataljón – vojaška enota iz več čet: prva četa drugega bataljona / jurišni, tankovski bataljon; kazenski bataljon na soški fronti¹³ - polk je sestavljen iz štirih bataljonov (1000 mož), bataljon ima štiri stotnije po 250 vojakov**

baterija – osnovna vojaška enota v topništvu: protiletalska baterija, dvajset mož // skupina topov: zdaj strelja naša baterija; protiletalska baterija; ogenj obalnih baterij¹⁴

háuptman – v avstrijskem in nemškem okolju stotnik¹⁵**

infanteríst – vojak pehotne enote; pešak¹⁶

komís – nekdanji vojaški kruh kiselnokastega okusa: kos komisa / star. to je bilo takrat, ko sem še komis glodal, ko sem bil pri vojaki¹⁷

maród – v povedni rabi bolan: dva sta marod - odsotna zaradi bolezni¹⁸

menáža – žarg., (vojaška) hrana: menažo smo redno dobivali;¹⁹

oberlájtnant – v avstrijskem in nemškem okolju poročnik, kapetan,²⁰ nadporočnik**

pólk, vojaška enota, večja od bataljona / pehotni polk,²¹ osnovna vojaška enota AO vojske, npr. pehotni polk (4000 vojakov)**

rapórt – kratko, ustno uradno poročanje nadrejenemu, zlasti v vojski²²

regimènt – star. polk: poveljnik, štab regimenta / pehotni regiment · sedemnajsti regiment v stari Avstriji pehotni polk, v katerem služijo vojsko vojaki iz Kranjske.²³

stotníja – pri starih Rimljanih vojaška enota, približno sto mož,²⁴ AO vojska do 250 mož (en bataljon pomeni štiri stotnije)**

¹³ Bataljon, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=bataljon&hs=1, 19. 12. 2014.

¹⁴ Baterije, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=baterije&hs=1, 15. 1. 2015.

¹⁵ Hauptman, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=hauptman&hs=1, 19. 12. 2014.

¹⁶ Intanterist, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=infanterist&hs=1, 19. 12. 2014.

¹⁷ Komis, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=komis&hs=1, 20. 2. 2015.

¹⁸ Marod, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=marod&hs=1, 20. 2. 2015.

¹⁹ Menaža, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=mena%C5%BEa&hs=1, 9. 1. 2015.

²⁰ Oberlajtnant, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=oberlajtnant&hs=1, 19. 12. 2014.

²¹ Polk, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=polk&hs=1, 19. 12. 2014.

²² Raport, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=raport&hs=1, 9. 1. 2015.

²³ Regiment, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=regiment&hs=1, 9. 1. 2015.

²⁴ Stotnija, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=stotnija&hs=1, 19. 12. 2014.

šrapnél – topovski izstrelak, napolnjen s kovinskimi kroglicami in eksplozivom: zadel ga je šrapnel; drobec šrapnela²⁵

Besede, ki si jih znamo razložiti:

Pri razlagi besed sta nam pomagala mag. Marko Štepec, muzejski svetovalec in vodja kustosov v Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani (njegove razlage so označene z dvema zvezdicama **), ter prof. Teja Gostinčar, učiteljica nemščine na Osnovni šoli Rodica (njene razlage so označene z eno zvezdico *). Besede brez teh oznak so najino sklepanje.

abmarš – der Abmarsch = odhod, odkorakanje*

aingrif – Angriff – napad, ** der Eingriff = poseg; morda tudi Angriff – napad*

ajnríkanje – vstop v vojsko (nem. Einrücken)*

ausríkali – verjetno nasprotje od ajnríkanja, mogoče prenehanje vojskovanja*

bade anstahl – kopališče,²⁶ **das Badeanstalt** = kopališče*

badeham – (sklepanje: kopalnica)

berajtcoft – biti v pripravljenosti – **die Bereitschaft** = pripravljenost*

bevbahtar – nadzornik Beobachter, * opazovalec, najverjetneje v opazovalnem balonu**

Cofenstrajh – Po ulici pložali Cofenstrajh, ker bil je cesarjev god = ironično mimohod z vsemi rumenimi portepeji in trakovi za dobre strelce itd. s cofi in paradnimi deli uniform ob cesarjevem rojstnem dnevu 17. 8.**

dekunge – kritje, zavetje, okopi, In Deckung gehen – iti v kritje*

dromel ogenj – morda obstreljevanje s topovi*, bobneči ogenj**

entlauzal – (sklepanje: brisal z brisačo)

faríkali – jurišali?**

fasali komis – dobili vojaški kruh

fasenga – podnožje za žarnico*, verjetno nabava različnega blaga (pogovorno še danes) šel s **Fendrinam** – ...morda fedrinam kot – pernica, modroc oz. staromodno postelja?**

feldwebel – narednik*

fergatrung – dopust, počitnice, prosti dnevi od dela**

fiber – vročina, imeti vročino

feldmaroden, maroden Spital – poljska bolnišnica, bolnišnica na bojišču*

gever ogenj – obstreljevanje – ogenj iz strelnega orožja, s strojnici*

gehen – iti v kritje*

hakverirat postelje – ... rekverirat? od rekvizicija – zaplemba**

hilfplac – pomožni prostor, * prevezovališče – bolniški prostor**

entlauzal – (sklepanje: brisal z brisačo) – **entlausen** – zatreti (npr. uši)*

infali civiliste – cepljenje proti kakšni bolezni, *morda šinfali civiliste?**

kadet asperant: kandidat, pripravnik, * kadet aspirant - prehodni častniški čin po zaključku kadetnice do poročnika**

kohe naročil – ...posode (s toplo hrano), še verjetneje kar vojaške kanistre za hrano?**

kolmani (s kolmani so se topli v šicen grabnu) – tepsti se z ročajem, * tepsti se s kopitom**

laitmant – ... fonetično napisano leutnant= poročnik**

lauf graben – prehodni jarek*

marodenhaus – bolnica - hiralnica (Spital, bolnišnica)*

marš berajd – pripravljeni na pohod*

mašin geve – strojno orožje, * strojnica (npr. MG Schwarzlose)**

minen verfar – metalec min**

⁷ Marod, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=marod&hs=1 9. 1. 2015.

²⁵ Šrapnél, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=%C5%A1rapnel&hs=1, 16. 1. 2015.

²⁶ Pojasnilo mag. Zore Torkar, direktorice Medobčinskega muzeja Kamnik.

oberst – polkovnik (polkovni poveljnik, med vojno so poveljevali večini brigad)²⁷
officirs mese – imel večerjo v Officers Mese: verjetno je imel večerjo za oficirsko mizo
offene befel –javno ukazati,* verjetno: dobil dovoljenje za kratek dopust**
poltrefarja – polovična srečanja / dva polzadetka,* »foltrefar« polni zadetek**
revolver kanon – ročna pištola, revolver*
rikcug – umik*
rukzak – nahrbtnik
revolver kanon – revolver**
stain verfar – morda nevarnost padajočega kamenja Stein Gefahr,* ni povsem jasno, kakšen metalec oziroma priprava za metanje**
strožake basati – ...nahrbtnike ali krušne vreče basat?**
šicen graben – strelski jarki*
šnel fajer z baterijami – streljanje z mitraljezom,* verjetno hiter ogenj ali napad iz protiletalskih baterij**
štelunga – nabor vojakov, ki se zberejo na sprevodu, lahko tudi pozicija, mesto,* zborna mesto**

²⁷ Janez J. Švajncer: Svetovna vojna 1914–1918, Slovenci v avstro-ogrski armadi, Maribor, Pokrajinski muzej, 1988, str. 25.